

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 7/2021

ISSN 1731-030X

W numerze:

Grzegorz Kamiński

Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)
w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane

Joanna Szachta

Ustanowienie zarządcy w egzekucji
w związku z zajęciem udziału w spółce z o.o.

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr Mariusz Sorysz

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2021

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przeglad

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5 Zakaz nadużycia prawa procesowego
(art. 4¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu
egzekucyjnym – zagadnienia wybrane**
Prohibition of Abuse of Procedural Law
(Art. 4¹ in Conjunction with Art. 13 § 2
of the Civil Procedure Code) in Enforcement
Proceedings – Selected Issues
*dr Grzegorz Kamiński, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu*
- 25 Ustanowienie zarządcy w egzekucji
w związku z zajęciem udziału w spółce z o.o.**
Appointing an Administrator due to the Seizure
of Shares in a Limited Liability Company
*Joanna Szachta, doktorantka w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej
Akademii Nauk w Warszawie; prawnik w kancelarii komorniczej*
- 51 Wybrane aspekty egzekucji czynności zastępowalnych**
Selected Aspects of the Enforcement of Substitutable Activities
*Kacper Szczechowicz, aplikant II roku aplikacji komorniczej,
Izba Komornicza w Łodzi*

GLOSY

- 71 Głosa do postanowienia Sądu Okręgowego
w Olsztynie z dnia 22 lutego 2018 roku,
IX Cz 88/18 (doręczenia realizowane przez
komornika sądowego w obrocie międzynarodowym)**
Gloss to the Decision of the Regional Court in Olsztyn
of 22 February 2018, IX Cz 88/18 (Service by a Bailiff
in International Conduct)
Mateusz Pietrzyk, sędzia Sądu Rejonowego w Chrzanowie

STRESZCZENIE Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane

Autor analizuje kwestie związane z zakazem nadużycia prawa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym. Przepis art. 4¹ k.p.c. określa, że z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono (nadużycie prawa procesowego). Sankcje za nadużycie prawa procesowego przewidziano w art. 226² k.p.c. Pojawiają się jednak wątpliwości co do stosowania przywołanych regulacji w toku postępowania egzekucyjnego.

Słowa kluczowe: *zakaz nadużycia prawa procesowego, Kodeks postępowania cywilnego, postępowanie egzekucyjne, komornik*

SUMMARY Prohibition of Abuse of Procedural Law (Art. 4¹ in Conjunction with Art. 13 § 2 of the Civil Procedure Code) in Enforcement Proceedings – Selected Issues

The author analyzes the issues related to the prohibition of the abuse of procedural law in enforcement proceedings. The provision of art. 4¹ of the Code of Civil Procedure stipulates that the rights provided for in the provisions of the procedure may not be used by the parties and participants in the proceedings that are inconsistent with the purpose for which they were established (abuse of procedural law). Sanctions for abuse of procedural law are provided for in Art. 226² of the Code of Civil Procedure. However, there are doubts as to the application of the above-mentioned regulations in the course of enforcement proceedings.

Keywords: *prohibition of abuse of procedural law, Code of Civil Procedure, enforcement proceedings, bailiff*

Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane

I. Wprowadzenie

Zagadnienie nadużycia praw procesowych przez strony (uczestników) postępowania cywilnego jest przedmiotem zainteresowania doktryny od samego początku kształtowania się w Polsce procedury cywilnej¹. Problematyka analizowanego zagadnienia nabrała jeszcze większego znaczenia wraz z wejściem w życie nowelizacji ustawy procesowej, co miało miejsce na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw². W przywołanej ustawie, w art. 4¹ k.p.c., ustawodawca wskazał, że z uprawnień przewidzianych w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono (nadużycie prawa procesowego). Pojawić się mogą jednak wątpliwości, czy regulacja ta będzie miała

¹ G. Kamiński, *Zakaz nadużycia praw procesowych*, Warszawa 2021, s. 25 i n.

² Dz.U. z 2019 r., poz. 1469; dalej: k.p.c. 2019.

zastosowanie w toku postępowania egzekucyjnego. Treść niniejszego opracowania nie wyczerpuje całości tytułowego zagadnienia. Autor bowiem koncentruje się na rozważaniach wstępnych dotyczących charakteru normy zawartej w art. 4¹ k.p.c. oraz nadużycia prawa procesowego przy wszczynaniu postępowania egzekucyjnego, a także sankcji kosztowej za podejmowanie takich działań. Ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na szeroką analizę kwestii odnoszących się do nadużycia prawa procesowego przez uczestników postępowania egzekucyjnego w trakcie jego trwania, jednakże należy podkreślić, że do tychże naruszeń może dochodzić również w toku postępowania egzekucyjnego.

2. Zakaz nadużycia prawa procesowego

Przepis art. 4¹ k.p.c. został wprowadzony do ustawy procesowej na mocy nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r. W uzasadnieniu projektu nowelizacji k.p.c. 2019 wskazano, że system prawny nie dawał sądowi środków prawnych, dzięki którym można by skutecznie przeciwdziałać nadużyciom prawa procesowego, nawet w sytuacji gdy nadużycie takie jest jaskrawe i niewątpliwe³. „Wszystko to prowadzi do wniosku, że system procesowy prawa cywilnego wymaga uzupełnienia o ograniczenie dopuszczalności czynności stron oparte na znamieniu nadużycia uprawnienia procesowego”⁴. Podkreślono jednocześnie, że wprowadzenie tak istotnej instytucji po raz pierwszy do polskiego procesu cywilnego wymaga ostrożności i oględności⁵. Stąd też zakres sytuacji, w których klauzula ma wyraźnie przewidziane zastosowanie, jest wąski, zaś przyszła praktyka sądów i ich orzecznictwo pozwolą zweryfikować zastosowane rozwiązania pod kątem potrzeby ich poszerzenia albo ograniczenia⁶. W uzasadnieniu projektu ustawy uznano, iż należy

³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 3137, s. 32.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, s. 33.

⁶ *Ibidem*.

podzielić spostrzeżenia autorów zajmujących się tą tematyką, a mianowicie przy określeniu istoty nadużycia uprawnienia procesowego trzeba się odwołać do celu obowiązywania danej instytucji prawa procesowego⁷. „Ocena, że dana czynność strony stanowi nadużycie uprawnienia procesowego, winna więc się opierać na ustaleniu celu, który strona chce osiągnąć, podejmując daną czynność, i na ocenie, czy cel ten jest usprawiedliwiony w świetle procesowego przeznaczenia danej instytucji – czyli, innymi słowy, czy cel działania strony *in concreto* jest zgodny z celem danej instytucji procesowej *in abstracto*. Oczywiście należy brać pod uwagę nie cel przez stronę deklarowany – przecież strona nigdy nie przyzna, że zmierza do zwłoki czy do szykany – lecz rzeczywisty, o którym świadczy przewidywany wynik danej czynności w okolicznościach danej sprawy, nie tylko prawnych, ale przede wszystkim faktycznych”⁸.

W doktrynie słusznie podkreślono, że wprowadzenie zakazu nadużywania praw procesowych jest instrumentem prawnym gwarantującym równowagę podmiotów w postępowaniu cywilnym⁹. „Zakaz nadużycia praw procesowych należy traktować, obok zasady efektywności i równouprawnienia stron, jako istotny składnik rzetelnego procesu. W związku z tym sąd powinien ocenić, czy obowiązek nałożony na strony i uczestników postępowania działania zgodnego z dobrymi obyczajami jest realizowany. W przypadku stwierdzenia przez sąd, że obowiązek ten nie jest realizowany w danej sprawie, to nie tylko może, lecz także powinien przeciwdziałać podejmowaniu przez stronę czynności tamujących tok postępowania i tym samym pozbawiających przeciwnika procesowego możliwości uzyskania efektywnej ochrony. Strona, korzystając z przyznanych jej przez przepisy prawa uprawnień procesowych, nie może jednocześnie doprowadzać do ograniczenia uprawnień procesowych strony przeciwnej. Z powyższych względów

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ I. Gil [w:] *Regulacje służące usprawnieniu cywilnego postępowania rozpoznawczego*, pod red. I. Gil, P. Gila, A. Borysa, Warszawa 2020, Nb 3.1.

wprowadzone zostały instrumenty prawne gwarantujące równowagę podmiotów w postępowaniu”¹⁰.

Jak zauważa I. Gil, istotą wprowadzenia instytucji nadużycia prawa procesowego jest ocena konkretnego zachowania strony lub uczestnika postępowania cywilnego, co oznacza, że należy je oceniać w aspekcie korzystania, a w zasadzie nadużywania przez stronę (uczestnika postępowania) konkretnego uprawnienia (instytucji), a nie ogólnego „celu procesu”¹¹. „Podejście zaproponowane przez ustawodawcę odpowiada wypowiedziom nauki, w której zwrócono uwagę, że określenie «nadużycie prawa» w swej literalnej treści zakłada, że strona (uczestnik postępowania) «nad», ale jednak «używa» prawa, czyli te działania są zgodne z prawem, lecz są wykorzystywane w celu niezgodnym z intencjami ustawodawcy, dopuszczającego możliwość dokonywania tychże działań”¹².

Organ postępowania cywilnego zobowiązany jest do ustalenia, że działania strony bądź uczestnika postępowania, mimo iż nie wykraczają poza ramy prawnie dozwolone, nie są ukierunkowane na ziszczenie się celów danej instytucji prawa¹³. Pod pojęciem nadużycia prawa procesowego należy rozumieć czynności zawarte w treści ustawy, które są formalnie dopuszczalne, w warstwie abstrakcyjnej neutralne, jednakże w okolicznościach konkretnej sprawy są wykorzystywane niezgodnie z przeznaczeniem przepisu¹⁴. Za nadużycie prawa procesowego należy zatem uznać czynności podejmowane przez strony lub uczestników postępowania i realizowane w ramach obowiązujących przepisów prawa procesowego, jednakże niezmiierzające bezpośrednio do uzyskania ochrony prawprocesowej, uregulowanej przepisami prawa procesowego.

Tym samym, nadużycie prawa procesowego to takie działania strony lub uczestnika postępowania, które choć formalnie dopuszczalne,

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ I. Gil, *Postępowanie cywilne w teorii i judykaturze*, Warszawa 2020, s. 22.

¹⁴ *Ibidem*.

de facto mają na celu wykorzystanie ich w sposób sprzeczny z istotą danej instytucji procesowej.

3. Zakaz nadużycia prawa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym

Problematyka nadużycia prawa procesowego omawiana jest głównie w kontekście procesu cywilnego, natomiast zagadnienie nadużycia praw procesowych w postępowaniu egzekucyjnym nie było przedmiotem szerszych rozważań. Wydaje się, iż wynika to z faktu, że wcześniejsze wypowiedzi doktryny postępowania cywilnego kwestionowały dopuszczalność wykorzystywania klauzul generalnych – niewyrażonych wprost w przepisach – w dziedzinie postępowania egzekucyjnego¹⁵. Kwestię nadużycia prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym w stanie prawnym sprzed nowelizacji k.p.c. 2019 podjął A. Marciniak¹⁶.

W piśmiennictwie słusznie zauważono, że nadużycie prawa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym jest niejednokrotnie bardziej wyraziste i niebezpieczne niż w postępowaniu rozpoznawczym, gdyż uzyskanie w postępowaniu rozpoznawczym orzeczenia zasądzającego świadczenie nie zawsze oznacza ostateczne urzeczywistnienie celu postępowania cywilnego¹⁷. Niejednokrotnie niezbędne są do tego dalsze czynności egzekucyjne, przy podejmowaniu których dochodzi do silnej ingerencji organów egzekucyjnych w sferę konstytucyjnie chronionych praw i wolności człowieka i obywatela. W związku z tym skutki nadużycia prawa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym są z reguły donioślejsze niż skutki takiego nadużycia w postępowaniu rozpoznawczym¹⁸.

¹⁵ Szeroko na ten temat: A. Marciniak, *Nadużycie prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, pod red. P. Grzegorzczka, M. Wałasika, F. Zedlera, Warszawa 2019, Lex/el, Nb 7.1.

¹⁶ A. Marciniak, *Nadużycie prawa procesowego...*, *op. cit.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

Artykuł 4¹ k.p.c. jest normą generalną, która znajduje zastosowanie nie tylko w postępowaniu procesowym, lecz także w innych postępowaniach sądowych. Zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w ustawie procesowej, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Zasadniczo nie ma żadnych przeszkód, aby zakaz nadużycia prawa procesowego nie był transponowany na inne postępowania, w tym chociażby na postępowanie nieprocesowe, klauzulowe, czy też egzekucyjne¹⁹. „Przepis art. 4¹ k.p.c. jest przykładem normy procesowej o strukturze jednolitej. Nie mamy tu do czynienia z normą o charakterze mieszanym. O klasyfikacji każdej normy prawnej według generalnej zasady powinna decydować przede wszystkim jej treść, która określa, co jest przedmiotem regulacji tej normy. W przedmiotowym zakresie mamy do czynienia z dookreśleniem, co należy rozumieć przez nadużycie prawa procesowego i jakie elementy determinują tego rodzaju kwalifikację. Norma z art. 4¹ k.p.c. nie jest normą kompetencyjną, natomiast można uznać, że jest normą generalną, adresowaną do szerokiego kręgu podmiotów potencjalnie biorących udział w postępowaniu sądowym”²⁰.

Przepis art. 4¹ k.p.c. ustanawia zasadę zakazu nadużycia prawa procesowego i akcentuje jej normatywny charakter, przy czym jest to zasada w znaczeniu dyrektywalnym prawnie wiążąca, skodyfikowana przez ustawodawcę, która wyraża regułę określonego zachowania zawartą wprost w przywołanym przepisie²¹. Norma ta ma charakter generalny i zakazujący. Jednocześnie zachowanie sprzeczne z art. 4¹ k.p.c. podlega ocenie organu procesowego.

W świetle powyższego przyjąć należy, że zasada stanowiąca o zakazie nadużywania prawa procesowego obowiązuje w postępowaniu

¹⁹ Ł. Błaszczak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019. Tom I i II. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe*, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020, art. 4¹, Nb 2.

²⁰ *Ibidem*, Nb 13.

²¹ P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, art. 4¹, Nb 7.

egzekucyjnym. Bezsporne jest, że podmiotem mogącym dokonać oceny, czy doszło do nadużycia prawa procesowego, będzie sąd orzekający w postępowaniu egzekucyjnym. Należałoby się także opowiedzieć za zasadnością tezy, iż podmiotem dokonującym oceny, czy nie doszło do naruszenia normy art. 4¹ k.p.c., będzie również komornik. Zastrzec jednak trzeba, że w aktualnym stanie prawnym komornik nie jest uprawniony do nałożenia sankcji opisanych w art. 226² § 2 k.p.c. na uczestnika postępowania za działanie mające znamiona nadużycia prawa procesowego²².

Przepis art. 758 k.p.c. wskazuje dwie grupy organów egzekucyjnych – sądy rejonowe i komorników. Zgodnie z art. 759 § 1 k.p.c. czynności egzekucyjne są wykonywane przez komorników, z wyjątkiem tych spraw, które w przepisach ustawy zostały zastrzeżone dla sądów. Sąd występuje jako organ egzekucyjny w konkretnych sytuacjach określonych przepisami, zaś tam, gdzie sąd jest organem egzekucyjnym, komornik jest organem pomocniczym. Jak wskazuje się w doktrynie, sąd występuje jako organ egzekucyjny przy czynnościach, co do których konieczne jest zachowanie większej powagi urzędu²³. Takie ukształtowanie pozycji dwóch organów egzekucyjnych wynika z roli sądu, jaką odgrywa on w ramach wymiaru sprawiedliwości²⁴. Jak pisze G. Sikorski, „uważa się, że komornik jest monokratycznym organem, wyposażonym przez państwo w określone kompetencje władcze w stosunku do osób i innych podmiotów prawa, w tym instytucji, mającym przy tym jednocześnie status funkcjonariusza publicznego. Organizacyjnie i funkcjonalnie jest powiązany z władzą sądowniczą. (...) Zgodnie z art. 3 ustawy o komornikach sądowych, komornika uważa się za organ władzy publicznej w zakresie wykonywania czynności w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym”²⁵.

²² Zagadnienie to omówiono w dalszej części niniejszego opracowania.

²³ G. Sikorski [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego*, t. 8, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 286.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, s. 283.

Skoro więc komornik wykonuje czynności w postępowaniu egzekucyjnym, zaś zasada zakazująca nadużywania praw procesowych obowiązuje również w tym postępowaniu, to trudno doszukiwać się okoliczności pozwalających na uznanie, że komornik nie jest uprawniony do oceny, czy dana czynność uczestnika postępowania nie stanowi nadużycia prawa procesowego.

Mając na uwadze to, że w toku postępowania egzekucyjnego może dochodzić do nadużywania prawa procesowego przez uczestników postępowania, zasadne byłoby dokonanie odpowiednich zmian ustawowych pozwalających komornikowi na sankcjonowanie przejawów naruszenia zasady opisanej w art. 4¹ k.p.c. W aktualnym stanie prawnym wydaje się bowiem, że komornik może jedynie w toku czynności dokonywanych przez sąd zwracać uwagę na naruszenie przez uczestników postępowania art. 4¹ k.p.c.

Warto zauważyć, że w art. 30 u.k.k.²⁶ ustawodawca wskazał, iż w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego lub wskazania we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia. W takim przypadku komornik nie ściąga ani nie pobiera opłaty od dłużnika, a opłatę ściągniętą lub pobraną zwraca dłużnikowi. W uzasadnieniu projektu ustawy o kosztach komorniczych zwrócono uwagę, iż „*ratio legis* wprowadzanego rozwiązania stanowi założenie, że to właśnie wierzyciel posiada najpełniejszą wiedzę o tym, czy zachodzi potrzeba wszczęcia postępowania egzekucyjnego, i o tym, kto jest jego dłużnikiem. Regulacja ta powinna wyeliminować sytuacje, w których wierzyciele nie dokładają należytej staranności przy określeniu osoby dłużnika (wskazując np. nieprawidłowy adres) i doprowadzają w ten sposób do podjęcia czynności egzekucyjnych przeciwko osobom trzecim. Dzięki temu nastąpi też ograniczenie takich sytuacji, w których wierzyciel

²⁶ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210).

kieruje do komornika wnioski o wszczęcie egzekucji pomimo uprzedniego spełnienia świadczenia przez dłużnika. Omawiana regulacja stanowi odzwierciedlenie założenia, że państwo nie powinno akceptować działań, w których złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji stanowi przejaw nadużycia prawa. Przepis ten powinien również ograniczyć przypadki, w których do złożenia wniosku o egzekucję świadczeń powtarzających się dochodzi wyłącznie w celu szykanowania dłużnika, który dobrowolnie i terminowo realizuje obowiązki określone w tytule wykonawczym²⁷.

Pojęcie niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego stanowi klauzulę generalną. Zdefiniowanie pojęcia niecelowego wszczęcia postępowania nie jest możliwe z uwagi na różnorodność desygnatów tej nazwy. Wielość i złożoność możliwych stanów faktycznych świadczących o niecelowym wszczęciu postępowania wyłącza bowiem możliwość zdefiniowania omawianej nazwy albo określenia wyczerpującego katalogu desygnatów²⁸. W takich przypadkach zachodzi konieczność dokonania oceny konkretnych stanów faktycznych. Należy zgodzić się z poglądem, że ocena niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego w każdym wypadku jest dokonywana według stanu istniejącego w chwili jego zainicjowania. „Doniosłe są zatem tylko okoliczności istniejące podczas dokonywania tej czynności przez wierzyciela, nawet jeżeli zostaną one ujawnione (ustalone przez komornika, sąd egzekucyjny albo referendarza sądowego) dopiero w trakcie postępowania. Jeżeli okoliczności wskazujące na niecelowość egzekucji powstały (zaistniały) po wszczęciu postępowania, to przepis art. 30 u.k.k. nie znajduje zastosowania. Omawiana przesłanka oznacza, że ocena celowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego ma charakter całościowy (totalny). Odnosi się ona do wszczęcia całego postępowania egzekucyjnego, a nie do poszczególnych jego fragmentów (np. czynności, etapów postępowania albo sposobów egzekucji). Nie jest jednak wykluczone uznanie, że niecelowe wszczęcie postępowania

²⁷ Uzasadnienie projektu ustawy o kosztach komorniczych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1581, s. 10.

²⁸ M. Uliasz [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowskiego, Warszawa 2019, art. 30, Nb 10.

nastąpiło w odniesieniu do części egzekwowanej należności (np. gdy dłużnik przed wszczęciem egzekucji częściowo spłacił zadłużenie, ale wierzyciel pomimo tego wniósł o egzekucję całości długu)”²⁹.

Zasadne byłoby więc znowelizowanie przywołanego przepisu art. 30 u.k.k. i objęcie jego dyspozycją także przejawów nadużycia prawa procesowego przez uczestników postępowania egzekucyjnego.

Słusznie zauważył K. Weitz, że postępowanie cywilne służy ochronie praw prywatnych jednostek, zaś dążenie do tego, aby uzyskać taką ochronę, stanowi impuls dla nich do wykorzystania reguł i praw (uprawnień) procesowych³⁰. Zachowania uczestników postępowania muszą odpowiadać jednak nie tylko formalnym warunkom prawa procesowego, ale pozostawać także w zgodzie z wymaganiami uczciwości, lojalności i rzetelności, co ma głębokie podłoże w rozumieniu prawa do sądu i jego elementów, w tym założenia o rzetelnym postępowaniu, które działa wertykalnie (w relacji stron do sądu) oraz horyzontalnie (w relacji stron do siebie). Uzasadnia to pogląd, że w postępowaniu cywilnym obowiązuje nakaz uczciwego, lojalnego i rzetelnego zachowania w stosunku do przeciwnika procesowego oraz w stosunku do sądu (*honeste procedere*). Strony muszą postępować w taki właśnie sposób, inicjując postępowanie cywilne i uczestnicząc w nim w celu dochodzenia ochrony swych praw prywatnych. Nie sprzeciwia się to stosowaniu przez strony taktyki procesowej oraz traktowaniu postępowania cywilnego jako instrumentu realizacji własnych interesów prawnych, wyznacza jednak stronom w tym zakresie określone granice³¹.

4. Sankcje za naruszenie zakazu nadużycia prawa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym

W toku prac nad nowelizacją ustawy procesowej pierwotnie zakładano wprowadzenie sankcji za nadużycie prawa procesowego bezpośrednio

²⁹ *Ibidem*, Nb 19.

³⁰ K. Weitz, *Nadużycie „praw” procesowego cywilnego*, PPC 2020, nr 1, Lex/el.

³¹ *Ibidem*.

w treści art. 4¹k.p.c. Przepis ten miał stanowić, że: „Przedsięwzięcie czynności przez stronę z nadużyciem prawa procesowego wyłącza skutki, które ustawa wiąże z tą czynnością”. Projektodawcy, odstępując od własnej pierwotnej propozycji istnienia ogólnej normy sankcjonującej nadużycie (bezskuteczność czynności procesowej), zdecydowali się ostatecznie na wprowadzenie wyłącznie częściowych sankcji w postaci technicznie rozumianej bezskuteczności (art. 53¹ § 2 i 3, art. 186¹, 191¹ § 1–3, art. 394³, 398² § 4 k.p.c. w wersji zmienionej przez ustawę nowelizującą)³².

W aktualnym stanie prawnym, w ścisłym związku z przepisem art. 4¹ k.p.c. pozostaje wyłącznie regulacja zawarta w art. 226² k.p.c. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, iż różnorodność zachowań będących przejawem nadużywania prawa procesowego uniemożliwia wprowadzenie jednolitej sankcji dla tych zachowań³³. *Za sui generis* sankcje związane z nadużyciem prawa procesowego uznać należy zwrot pozwu pozornego, uproszczony sposób rozpoznania powództwa oczywiście bezzasadnego oraz pozostawienie w aktach sprawy bez rozpoznania wniosków zmierzających do przedłużenia postępowania³⁴. Jak pisze M. Muliński: „Ponadto w art. 226² k.p.c., wprowadzonym mocą ustawy nowelizującej, ustawodawca przewidział *explicite* sankcje za nadużycie prawa procesowego stosowane przez sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Dwie z tych sankcji sąd może zastosować z urzędu. Chodzi tu o skazanie strony na grzywnę do 3 tys. zł (art. 226² § 2 pkt 1 w zw. z art. 163 § 1 k.p.c.) oraz obciążenie strony kosztami procesu z zastosowaniem zasady zawinienia (art. 226² § 2 pkt 2 k.p.c., który w istocie stanowi rozwinięcie normy z art. 103 k.p.c.). Natomiast na wniosek przeciwnika procesowego sąd może przyznać mu (od strony nadużywającej prawa procesowego) koszty procesu w podwyższonej – nawet dwukrotnie – wysokości, a także podwyższyć wysokość zasądzonych

³² A. Torbus [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, art. 4¹, Nb 31.

³³ Uzasadnienie projektu ustawy o kosztach komorniczych..., *op. cit.*, s. 32.

³⁴ M. Muliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020, art. 4¹, Nb 5.

odsetek należnych od strony, która dopuściła się nadużycia (art. 226² § 2 pkt 3 k.p.c.)”³⁵.

Wydaje się, iż regulacja art. 226² k.p.c. może być stosowana odpowiednio w toku sądowego postępowania egzekucyjnego. Z literalnej wykładni art. 226² k.p.c. wynika bowiem, że norma ta dotyczy tylko stron w procesie cywilnym, jednakże zawężanie możliwości zastosowania sankcji z art. 226² k.p.c. wyłącznie do stron procesu cywilnego nie jest uprawnione³⁶. Norma z art. 226² k.p.c. powinna być traktowana jako norma generalna, która znajduje zastosowanie nie tylko w procesie cywilnym, ale także w innych postępowaniach sądowych. „Jeżeli zatem w innych postępowaniach sądowych mielibyśmy do czynienia z nadużyciem prawa procesowego po stronie chociażby uczestnika postępowania, to organ procesowy powinien mieć możliwość skorzystania z sankcji przewidzianej w art. 226² k.p.c.”³⁷.

Zgodnie z przywołaną regulacją art. 226² § 2 k.p.c., w przypadku gdy sąd stwierdzi nadużycie przez stronę prawa procesowego, może w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie:

- 1) stronę nadużywającą skazać na grzywnę;
- 2) niezależnie od wyniku sprawy, odpowiednio do spowodowanej tym nadużyciem prawa procesowego zwłoki w jej rozpoznaniu, włożyć na stronę nadużywającą obowiązek zwrotu kosztów w części większej, niż wskazywałby wynik sprawy, a nawet zwrotu kosztów w całości;
- 3) na wniosek strony przeciwnej:
 - a) przyznać od strony nadużywającej koszty procesu podwyższone odpowiednio do spowodowanego tym nadużyciem zwiększenia nakładu pracy strony przeciwnej na prowadzenie sprawy, nie więcej jednak niż dwukrotnie,

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Ł. Błaszczak, M. Dziurda [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian 2019. Tom I i II. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe*, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020, art. 226², Nb 4.

³⁷ *Ibidem*.

- b) podwyższyć stopę odsetek zasądzonych od strony, której nadużycie spowodowało zwłokę w rozpoznaniu sprawy, za czas odpowiadający tej zwłoce, z tym że stopa może zostać podwyższona nie więcej niż dwukrotnie; nie stosuje się przepisów o maksymalnej dopuszczalnej wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie.

Podkreślić należy, że niektóre sankcje opisane w art. 226² § 2 k.p.c. nie będą miały zastosowania w toku postępowania egzekucyjnego.

Ponadto na gruncie sądowego postępowania egzekucyjnego trzeba zwrócić uwagę na art. 226² § 1 k.p.c. Zgodnie z przywołaną regulacją, ilekroć zachowanie strony w świetle okoliczności sprawy wskazuje na nadużycie przez nią prawa procesowego, sąd poucza ją o możliwości zastosowania wobec niej środków, o których mowa w art. 226² § 2 k.p.c. Pouczenie sądu stanowi formę ostrzeżenia uczestnika postępowania (strony) i powinno służyć jego dyscyplinowaniu przed podejmowaniem czynności sprzecznych z celem przyznanych mu uprawnień procesowych. Zgodzić się należy z poglądem, że jeżeli pouczenie odniesie zamierzony skutek i przyczyni się do zmiany postawy uczestnika postępowania i zaniechania przez niego podejmowania czynności mogących nosić znamiona nadużycia prawa, to trzeba uznać, iż brak jest dostatecznie uzasadnionych podstaw do nałożenia sankcji³⁸. „Oczywiście nałożenie sankcji w takiej sytuacji zależy od dyskrecjonalnej decyzji sądu, niemniej jednak, jeżeli pouczenie odniosło zamierzony skutek, sąd powinien rozważyć celowość i zasadność nałożenia sankcji, tym bardziej że nałożenie sankcji zgodnie z komentowanym przepisem nie jest obligatoryjne, a jedynie fakultatywne”³⁹.

Jednakże nie sposób nie dostrzec, że w toku postępowania egzekucyjnego zasadą jest rozpoznawanie przez sąd spraw egzekucyjnych na posiedzeniu niejawnym. Stanowi o tym przepis art. 766 k.p.c., który określa, iż sąd rozpoznaje sprawy egzekucyjne na posiedzeniu niejawnym, chyba

³⁸ P. Rodziewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 29, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021, art. 226², Nb 2.

³⁹ *Ibidem*.

że zachodzi potrzeba wyznaczenia rozprawy albo wysłuchania na posiedzeniu stron lub innych osób. Choć Kodeks postępowania cywilnego przewiduje w toku postępowania egzekucyjnego przypadki, w których przeprowadzenie rozprawy ma charakter obligatoryjny, tak jak np. w art. 794 k.p.c. odnoszącym się do postępowania w przedmiocie ponownego wydania tytułu wykonawczego zamiast utraconego, to jednak ustawodawca wprowadza posiedzenia niejawne jako podstawową formę rozpoznawania spraw egzekucyjnych⁴⁰.

Tym samym, nałożenie sankcji opisanych w art. 226² § 2 k.p.c. zasadniczo będzie miało miejsce w sytuacji, w której sąd wyznacza rozprawę lub posiedzenie z udziałem uczestników postępowania egzekucyjnego. Z dużą ostrożnością podejść należy do możliwości dokonania przez sąd pouczenia w formie pisemnej. Choć jak pisze E. Stefańska: „Pouczenie powinno zostać udzielone stronie podczas rozprawy przez przewodniczącego składu ustnie, co musi znaleźć odzwierciedlenie w protokole. Natomiast poza rozprawą przewodniczący składu powinien wydać zarządzenie o doręczeniu stronie takiego pouczenia”⁴¹, to jednak pisemne pouczenie uczestnika postępowania przez sąd powinno mieć miejsce w wyjątkowych przypadkach. Taki wniosek wypływa z literalnej wykładni art. 226² k.p.c. Jak już wspomniano, jeżeli pouczenie odniesie zamierzony skutek i przyczyni się do zmiany postawy uczestnika postępowania, to brak jest dostatecznie uzasadnionych podstaw do nałożenia sankcji. W przeciwnym razie ustawodawca nie zawarłby regulacji dotyczącej konieczności „pouczenia” uczestnika postępowania przed nałożeniem sankcji w orzeczeniu kończącym postępowanie.

W aktualnym stanie prawnym brak jest możliwości sankcjonowania wprost przejawów nadużycia prawa procesowego przez komornika w toku prowadzonej egzekucji komorniczej. Przepis art. 226² k.p.c. nie ma bowiem zastosowania do komornika. Wynika to choćby z umiejscowienia tejsze

⁴⁰ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 10, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, A. Zielińskiego, Warszawa 2019, art. 766, Nb 1.

⁴¹ E. Stefańska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*, wyd. 4, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2020, art. 226², Nb 4.

regulacji w ustawie procesowej (dział II, rozdział III – rozprawa). Ponadto sankcje te mają charakter *quasi*-penalny, co powoduje, że powinny być stosowane ściśle, tylko w sytuacjach wyraźnie objętych zakresem zastosowania przepisów, które je przewidują, z wyłączeniem wykładni rozszerzającej lub odwoływania do analogii⁴². Należy zwrócić uwagę na uzasadnienie projektu ustawy k.p.c. 2019, gdzie wyrażono zapatrywanie, iż: „Klauzula ma charakter generalny, jednak procesowe skutki jej zastosowania, w postaci odpowiedniej sankcji, należy ograniczyć do sytuacji określonych w przepisach szczególnych. (Jak wskazano wyżej, ostrożność w określaniu takich sytuacji jest wskazana ze względu na brak doświadczeń orzeczniczych.)”⁴³. Uzasadnienie projektu ustawy stanowi zaś formę wykładni autentycznej⁴⁴.

Zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie stosuje się – jeśli przepisy szczególne nie stanowią inaczej – odpowiednio do postępowania nieprocesowego, zabezpieczającego, egzekucyjnego, o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego oraz do postępowań pomocniczych. Wedle ogólnie przyjętych w prawie zasad „odpowiedniego” stosowania przepisów niektóre z nich znajdują zastosowanie wprost, bez żadnych modyfikacji i zabiegów adaptacyjnych, inne tylko pośrednio, a więc z uwzględnieniem konstrukcji, istoty i odrębności postępowania, w którym znajdują zastosowanie, a jeszcze inne nie będą mogły być wykorzystane w żadnym zakresie⁴⁵. Takim przepisem, który nie będzie mógł być odpowiednio stosowany przez komornika, jest art. 226² k.p.c. Przepisy o procesie mają być stosowane do innych postępowań „odpowiednio”, co oznacza, że to organ procesowy, stosując przepisy o procesie, musi uwzględnić specyfikę danego postępowania. O ile więc w toku egzekucji komorniczej komornik jest zobligowany do realizacji zasad procesowych, o tyle

⁴² K. Weitz, *Nadużycie...*, *op. cit.*

⁴³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego..., *op. cit.*, s. 33.

⁴⁴ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 16 sierpnia 2013 r., II SA/Po 686/13, Legalis.

⁴⁵ M. Walasik, *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013, s. 175 i n. Por. też postanowienie SN z dnia 9 grudnia 1975 r., I CO 9/75, OSNCP 1976/10/219 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 12, s. 122.

nieuprawnione byłoby rozciąganie na komornika możliwości stosowania sankcji, które jako sankcje *quasi*-penalne wymagają ścisłego ich stosowania.

Podkreślenia wymaga, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego na gruncie zakazu nadużywania uprawnień procesowych mamy do czynienia z dynamiczną wykładnią prawa piętnującą przejawy nadużycia praw procesowych⁴⁶. Wydaje się więc, że orzecznictwo Sądu Najwyższego może zmierzać również w kierunku rozszerzenia sankcji za nadużywanie praw procesowych. Warto przywołać tu postanowienie SN z dnia 20 listopada 2009 r. (III CZP 90/09), gdzie Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały w sprawie, w której przedmiot zaskarżenia wynosił 4,71 zł⁴⁷. Nie można nie odnieść wrażenia, że jedynym powodem odmowy odpowiedzi na przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne była wysokość przedmiotu zaskarżenia. Sąd podkreślił, że proces cywilny zapewnia ochronę jednostce tylko w ramach określonych zasad społecznych; nie można zatem absorbować środków publicznych w celach zbędnych i nadużywania uprawnień⁴⁸. „Nie podlega ochronie taki interes jednostki, który zgodnie z ogólnym postrzeganiem jest aż tak nikły, iż nie usprawiedliwia absorbowania pracy sądu. Wartość przedmiotu zaskarżenia określono w zażaleniu na 4,71 zł. Kwota ta jest rażąco niska, a realne koszty postępowania – ponoszone przez społeczeństwo – wysokie. W tych okolicznościach za nieporozumienie należy uznać angażowanie Sądu Najwyższego w rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego”⁴⁹.

Pojęcie nadużycia prawa procesowego – jako klauzula generalna – ma charakter nieostry i ocenny. Brak enumeratywnego wyliczenia przypadków nadużycia procesowego i skutków procesowych naruszenia zakazu jest świadomym zamierzeniem legislacyjnym, ponieważ nie można

⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 20 listopada 2009 r., III CZP 90/09, Lex nr 553702; postanowienie SN z dnia 21 lipca 2015 r., III UZ 3/15, Legalis; wyrok SN z dnia 27 lipca 2018 r., V CSK 384/17, Legalis.

⁴⁷ Postanowienie SN z dnia 20 listopada 2009 r., III CZP 90/09, Lex nr 553702.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

przewidzieć wszystkich możliwych czynności stron i uczestników postępowania, którzy – korzystając z uprawnień procesowych – będą nadużywać praw procesowych i sankcji tych naruszeń⁵⁰. Jednak należy opowiedzieć się za rozszerzeniem sankcjonowania zachowań naruszających zasadę opisaną w art. 4¹ k.p.c. Istota skutków procesowych naruszenia zakazu, o którym mowa w art. 4¹ k.p.c., powinna polegać na tym, że czynność procesowa dokonana niezgodnie z celem uprawnienia, jakie ma zostać w następstwie tej czynności zrealizowane, nie wywołuje skutków prawnych⁵¹.

5. Podsumowanie

Przedstawiona powyżej analiza wskazuje, że klauzula generalna zakazująca nadużywania prawa procesowego będzie miała zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. W sądowym postępowaniu egzekucyjnym możliwe będzie także zastosowanie odpowiednio sankcji opisanych w art. 226² k.p.c. *De lege lata*, również komornik jest legitymowany do oceny, że dana czynność dokonana przez uczestnika postępowania egzekucyjnego stanowi nadużycie prawa procesowego. W aktualnym stanie prawnym należy jednak uznać, że ustawodawca nie przewidział sankcji za działania naruszające normę art. 4¹ k.p.c., które mogłyby zostać zastosowane przez komornika wobec uczestników postępowania egzekucyjnego naruszających przywołaną zasadę.

Rozszerzenie możliwości stosowania sankcji powinno jednak nastąpić poprzez dokonanie zmian ustawowych lub też poprzez działalność orzeczniczą Sądu Najwyższego. Istota skutków procesowych naruszenia zakazu, o którym mowa w art. 4¹ k.p.c., powinna bowiem polegać również na tym, że czynność procesowa, która została dokonana niezgodnie z celem uprawnienia, jakie ma zostać w następstwie tej czynności zrealizowane, nie wywoła skutków prawnych.

⁵⁰ I. Gil [w:] *Regulacje...*, *op. cit.*, Nb 3.1.

⁵¹ *Ibidem*.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Stosunek zatrudnienia komornika sądowego

Zagadnienia konstrukcyjne
i wybrane uprawnienia
quasi-pracownicze

Mikołaj Ryłski

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Ustanowienie zarządcy w egzekucji w związku z zajęciem udziału w spółce z o.o.**

W literaturze przedmiotu na przestrzeni lat pojawiły się różnorodne zapatrywania dotyczące uprawnień wykonywanych z mocy zajęcia przez wierzyciela. Zdefiniowanie zakresu działań gestora postępowania wpływa na konieczność, czy też możliwość ustanowienia zarządcy. Podobnie dzieje się w odniesieniu do dłużnika. Sprecyzowania wymaga kwestia, czy może on po zajęciu udziału wykonywać uprawnienia – tradycyjnie określane majątkowymi i niemajątkowymi – jako współnik spółki z o.o. Udzielenie odpowiedzi twierdzącej lub przeczącej wpływa na zakres zarządu.

Wyjaśnienia wymagają przesłanki ustanowienia zarządcy udziału w spółce prawa handlowego, ponieważ są one odmienne od przesłanek ustanowienia zarządcy w przypadku egzekucji z nieruchomości czy z wierzytelności. Rozważenia wymaga zakres odpowiedniego stosowania przepisów – zarówno tych dotyczących egzekucji z nieruchomości, jak i z wierzytelności. Warto zwrócić uwagę, czy na postanowienie sądu w przedmiocie ustanowienia zarządcy przysługuje zażalenie. Z praktycznego punktu widzenia istotne jest, które z przepisów o zarządzie w egzekucji z nieruchomości: nie znajdują w ogóle zastosowania, znajdują zastosowanie wprost oraz z uwzględnieniem specyfiki wybranego sposobu egzekucji.

Zarządca ustanawiany jest na wniosek lub z urzędu. Ważkim problemem okazuje się wynagrodzenie zarządcy oraz okoliczność, czy może ono ograniczać powołanie zarządcy.

Ustalenie wzajemnych relacji między stronami postępowania egzekucyjnego a zarządcą jest warunkiem prawidłowej realizacji uprawnień przez każdy z wymienionych podmiotów. Nie bez znaczenia będzie przy tym konieczność określenia, czy dłużnik staje się zarządcą z mocy prawa zajętego udziału, czy dopiero następnie.

Słowa kluczowe: egzekucja z udziałów, spółka z o.o., spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, zarządca, postępowanie egzekucyjne

SUMMARY *Appointing an Administrator due to the Seizure of Shares in a Limited Liability Company*

Over the years, there have been various opinions about powers exercised due to the seizure of shares by a creditor. Defining the scope of operations by a decision-maker of the proceedings affects the necessity or the possibility of appointing an administrator. The same is true with reference to a debtor. A question needs to be specified if a debtor may exercise his rights after the seizure of a share, such rights traditionally referred to as property and non-property rights, as a partner in a limited liability company. Giving either a positive or negative answer to this question affects the scope of the administration.

Conditions for appointing an administrator of a share in a commercial law company need to be explained, because they differ from the conditions of appointing an administrator in case of enforcement of real estate or liability. The scope of applicability of regulations needs to be analysed, both those that concern enforcement of real estate and liabilities. It is noteworthy if a complaint may be filed against a decision of a court on appointing an administrator. From a practical point of view, it is important which regulations on the administration in enforcement of real estate will not be applicable at all, will be applicable directly or taking into account the specific characteristics of a selected way of enforcement.

An administrator is appointed upon request or ex officio. An important problem turns out to be the remuneration of an administrator and whether it may limit the appointment of an administrator.

Determining mutual relationships between parties to enforcement proceedings and an administrator is a condition for the proper execution of powers by each of these entities. It will be also important to determine if a debtor becomes an administrator under the right to a seized share or only consequentially.

Keywords: *enforcement of shares, a limited liability company, an administrator, enforcement proceedings*

Ustanowienie zarządcy w egzekucji w związku z zajęciem udziału w spółce z o.o.

1. Uwagi wstępne

Zajęcie udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością uregulowane zostało w art. 911³ § 1 k.p.c.¹, w dziale IVa „Egzekucja z innych praw majątkowych” tytułu drugiego części trzeciej Kodeksu postępowania egzekucyjnego. Do egzekucji z innych praw majątkowych stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji z wierzytelności, jeżeli regulacje zawarte w dziale IVa nie stanowią inaczej (art. 909 k.p.c.).

Z mocy samego zajęcia udziału w spółce z o.o. wierzyciel może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe dłużnika, zarówno faktyczne, jak i prawne, które wynikają z zajętego prawa. Może również podjąć działania niezbędne do zachowania prawa, czyli tzw. czynności zachowawcze. Słusznie wskazuje M. Michalska-Marciniak, że zajęcie udziału w spółce z o.o. jest pojęciem szerszym niż zajęcie prawa wspólnika z tytułu udziału w spółce².

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1575 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

² M. Michalska-Marciniak [w:] *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, t. 8, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 1067.

Należy stwierdzić, że czynności zachowawcze oraz uprawnienia majątkowe wymienione w art. 910² § 1 k.p.c. należą do kategorii rozłącznych. Ustawodawca posłużył się bowiem terminem „wszelkie uprawnienia majątkowe”. Oznacza to, że wierzyciel może wykonywać wszystkie uprawnienia majątkowe na mocy zajęcia, a ich wykonywania nie należy poczytywać za czynności zachowawcze. Te z kolei dotyczą uprawnień innych niż majątkowe.

W doktrynie powszechnie przyjmuje się, że uprawnienia wspólnika w spółce z o.o. dzielą się na uprawnienia majątkowe i niemajątkowe. Niektórzy autorzy słusznie stoją na stanowisku, że nie należy w sposób automatyczny utożsamiać uprawnień korporacyjnych z prawami niemajątkowymi³.

W literaturze przedmiotu istnieją dwa przeciwstawne poglądy w zakresie przyznania wierzycielowi prawa do realizacji uprawnień organizacyjnych z tytułu zajęcia udziału w spółce z o.o. Zdaniem M. Rzońcy⁴ wierzyciel nie może wykonywać uprawnień korporacyjnych. Prawo to zostało przyznane wyłącznie dłużnikowi. Tylko w sytuacji, gdy istnieje obawa naruszenia praw wierzyciela w postaci zagrożenia niespełnieniem świadczenia, wierzyciel może skorzystać z możliwości ustanowienia zarządcy przez sąd. A. Nadobnik⁵ zdecydowanie opowiedziała się za nieumożliwieniem wykonywania uprawnień niemajątkowych przez wierzyciela. Pośrednie stanowisko zakłada, że wierzyciel może wykonywać uprawnienia korporacyjne jedynie w zakresie uprawnień zachowawczych⁶.

Należy się opowiedzieć za pierwszym z przedstawionych stanowisk, które zakłada, że wierzyciel nie może wykonywać z mocy zajęcia uprawnień korporacyjnych. Wierzyciel ma prawo do podejmowania wszelkich

³ K. Falkiewicz, R. Kwaśnicki, *Skutki zajęcia udziałów spółki z o.o. – polemika*, PPH 2005, nr 5, s. 53.

⁴ M. Rzońca, *Wykonywanie uprawnień z udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością zajętych w drodze egzekucji komorniczej*, Rejent 2011, nr 5, s. 102–120.

⁵ A. Nadobnik, *Skutki zajęcia udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, PPC 2015, nr 4, s. 552.

⁶ N. Kobyłka, A. Pęczyk, *Skutki zajęcia udziałów w spółce z o.o. – wykonywanie przez wierzyciela uprawnień korporacyjnych na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego*, PPH 2007, nr 3, s. 15.

czynności w ramach realizacji uprawnień majątkowych, a ponadto może dokonywać innych czynności, które służą do zachowania prawa i mogą przyczynić się do spełnienia świadczenia (zaspokojenia wierzyciela). W ramach czynności zachowawczych wierzycielowi nie przysługuje prawo do wykonywania uprawnień organizacyjnych, chociaż podejmowane działania mogą przybierać formę *quasi* uprawnień niemajątkowych. Nie oznacza to jednak, że wierzyciel wykonuje tego rodzaju uprawnienia, bowiem brak jest ku temu podstaw normatywnych. Podobne stanowisko wyrażone zostało przez P. Telengę, zdaniem którego wierzyciel nie może wykonywać uprawnień korporacyjnych nawet przez krótki czas⁷. Działania wierzyciela podejmowane są w celu ochrony prawa, ale nie dotyczą one uprawnień korporacyjnych. Można z nich jednak wyodrębnić pewne sytuacje podobne do uprawnień organizacyjnych, które służą realizacji działań zachowawczych podejmowanych przez wierzyciela (np. powództwo o uchylenie uchwały spółki).

W przypadku zaistnienia potrzeby realizacji innych uprawnień niż uprawnienia majątkowe oraz innych niż czynności zachowawcze podejmowanych przez wierzyciela, sąd na wniosek wierzyciela lub dłużnika albo z urzędu ustanowi zarządcę (art. 910² § 2 k.p.c.). Do tak ustanowionego zarządcy stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzie w egzekucji z nieruchomości.

Ponadto warto zwrócić uwagę, że na mocy art. 909 k.p.c. do egzekucji z innych praw majątkowych stosuje się przepisy o egzekucji z wierzytelności w zakresie nieuregulowanym w art. 909–912 k.p.c. W przypadku ustanowienia zarządcy w art. 910² § 2 k.p.c. odwołano się jedynie do przepisów dotyczących zarządcy w toku egzekucji z nieruchomości. Zatem nie znajdzie zastosowania w tym zakresie art. 908 k.p.c. dotyczący ustanowienia zarządcy w toku egzekucji z wierzytelności. Ma to istotne znaczenie dla ustalenia, czy na postanowienie sądu w przedmiocie ustanowienia zarządcy służy zażalenie.

⁷ P. Telenga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2019, komentarz do art. 910².

2. Przesłanki ustanowienia zarządcy

Przepis art. 910² § 2 k.p.c. określa dwie przesłanki ustanowienia zarządcy. Po pierwsze, musi zaistnieć potrzeba realizacji uprawnień z zajętego prawa. Po drugie, uprawnienia te nie mogą się zaliczać do uprawnień majątkowych oraz czynności zachowawczych, które może podjąć wierzyciel (uprawnienia inne niż wymienione w § 1)⁸. Oznacza to, że zakres działania zarządcy jest odmienny, a zarazem rozłączny od zakresu działania, który został przyznany wierzycielowi⁹. Skutkuje to chociażby możliwością zaskarżenia uchwały spółki przez wierzyciela na podstawie art. 910² § 1 k.p.c., mimo że ustanowiony został zarządca¹⁰.

W przypadku ustanowienia zarządcy po zajęciu wierzytelności (art. 908 § 1 k.p.c.), jak również w toku egzekucji z nieruchomości (art. 931 k.p.c.) sąd ustanawia zarządcę w trosce o m.in. prawidłowy przebieg postępowania egzekucyjnego czy ochronę zajętego składnika majątku (np. przed zmniejszeniem jego wartości). Przepis art. 908 § 1 k.p.c. jako przesłankę ustanowienia zarządcy wskazuje konieczność należytego wykonywania praw dłużnika lub wierzyciela. Z kolei w odniesieniu do egzekucji z nieruchomości sąd ustanowi innego zarządcę niż dłużnik, jeżeli jest to konieczne dla prawidłowego sprawowania zarządu. Z mocy samego zajęcia w toku egzekucji z nieruchomości zarząd nieruchomości pozostaje w rękach dłużnika.

W odniesieniu do egzekucji z udziału w spółce z o.o. zarządca jest ustanawiany wówczas, gdy zachodzi potrzeba realizacji uprawnień innych niż uprawnienia majątkowe oraz działań niezbędnych do zachowania prawa. Zatem w przeciwieństwie do art. 908 k.p.c. oraz art. 931 k.p.c. nie posłużono się przesłanką należytego wykonywania praw, czy też przesłanką prawidłowości sprawowania zarządu.

⁸ M. Szumbariski, *Legitymacja zarządcy i wierzyciela uzyskującego egzekucyjne zajęcie akcji do wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia*, MOP 2012, nr 2, Legalis.

⁹ M. Koenner [w:] *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2015, s. 607.

¹⁰ A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, komentarz do art. 910², Lex/el.

Bez wątpienia należy podzielić pogląd wyrażany przez doktrynę, że zarządca powinien zostać powołany w celu realizacji uprawnień o charakterze korporacyjnym. Pojęcie realizacji innych uprawnień należy łączyć z uprawnieniami korporacyjnymi, które wynikają z zajętego prawa¹¹. Z tym zagadnieniem wiąże się kilka problemów, które można sprowadzić do następujących pytań: czy dłużnik w toku egzekucji z udziału w spółce handlowej jest jednocześnie zarządcą udziału z mocy samego zajęcia? Czy dłużnik może wykonywać uprawnienia korporacyjne po zajęciu udziału? Czy w przypadku powołania zarządcy niebędącego dłużnikiem, współnikowi-dłużnikowi przysługują uprawnienia korporacyjne? Jakie relacje występują między zarządcą a wierzycielem? Czy wierzyciel może wykonywać uprawnienia organizacyjne na mocy art. 910² k.p.c.? Odpowiedzi na te pytania przedstawiono w dalszej części niniejszego opracowania.

3. Uprawnienia majątkowe i korporacyjne

W celu ustalenia, w jakich sytuacjach należy powołać zarządcę, trzeba określić zakres czynności, które mogą być dokonane przez wierzyciela z mocy samego zajęcia. Jak wskazano w art. 910² k.p.c. wierzyciel może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe na mocy zajętego prawa.

W literaturze przedmiotu żywo dyskutowano kwestię, co należy rozumieć przez działania niezbędne do zachowania prawa (art. 910² § 1 k.p.c.), a w szczególności – czy w zakres tych działań wchodzi realizacja uprawnień korporacyjnych.

Wśród praw organizacyjnych wymienić można m.in.: prawo kontroli (art. 212 k.s.h.), żądanie zwołania zgromadzenia współników (art. 236 k.s.h.), prawo głosu (art. 242 k.s.h.), powództwo o uchylenie uchwały (art. 249 k.s.h.), prawo pierwszeństwa objęcia udziałów (art. 258 k.s.h.), głosowanie w sprawie podwyższenia kapitału zakładowego ze środków

¹¹ S. Cieślak, *Egzekucja sądowa z innych praw majątkowych po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 2 lipca 2004 r.*, PPE 2004, nr 7–9, s. 5 i n.

własnych spółki (art. 260 k.s.h.), żądanie wyłączenia wspólnika (art. 266 k.s.h.), rozwiązanie spółki (art. 270 k.s.h.). Uprawnień tych nie można postrzegać wyłącznie w sferze korporacyjnej, bowiem mają one nieodzowny wpływ na sytuację majątkową spółki.

Wyróżnić można trzy nurty w odniesieniu do działań, które mogą być podejmowane przez wierzyciela, a mianowicie¹²: 1) wierzyciel może wykonywać wyłącznie uprawnienia majątkowe, 2) wierzyciel może wykonywać uprawnienia korporacyjne do momentu powołania zarządcy, 3) wierzyciel może wykonywać uprawnienia korporacyjne jedynie w celu zachowania prawa.

Zwolennicy poglądu o możliwości wykonywania przez wierzyciela uprawnień korporacyjnych w granicach działań zachowawczych podnoszą argument, że wierzycielowi powinno przysługiwać prawo głosu i udziału w zgromadzeniu wspólników w ściśle określonych wypadkach. Może to mieć miejsce, kiedy podejmowane przez zgromadzenie decyzje mają wpływ na istnienie lub zakres prawa, m.in. gdy ma zostać podjęta uchwała dotycząca umorzenia zajętych udziałów, czy też podwyższenia kapitału zakładowego¹³. Jednocześnie zauważają, że wierzyciel nie powinien mieć możliwości udziału we wszystkich zgromadzeniach wspólników, ponieważ mogłoby to naruszać prawa spółki. Stanowisko to podziela S. Bielski, który obok możliwości uczestnictwa wierzyciela w zgromadzeniu wspólników oraz głosowania przyznaje mu prawo do zaskarżania uchwał zgromadzenia wspólników w ramach czynności zachowawczych i realizowanych w związku z nimi uprawnień korporacyjnych¹⁴. Zdaniem N. Kobyłki oraz A. Pęczyk w pewnych sytuacjach to wierzyciel, a nie dłużnik, będzie uprawniony do udziału w głosowaniu, ale sytuacji tych nie sposób – zdaniem wskazanych autorek – wyczerpująco

¹² N. Kobyłka, A. Pęczyk, *Skutki...*, *op. cit.*, s. 15.

¹³ A. Pęczyk-Tofel, M.S. Tofel, *Wytoczenie powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników przez wierzyciela – glosa – II CSK 355/08*, MOP 2010, nr 12, s. 693 i n.

¹⁴ S. Bielski, *Skutki zajęcia udziałów w spółce z o.o. w postępowaniu egzekucyjnym a możliwość wykonywania uprawnień korporacyjnych przez wierzyciela oraz dłużnika*, PPE 2018, nr 5, Legalis.

wyliczyć¹⁵. Głosowanie przez wierzyciela będzie możliwe, jeżeli podejmowana uchwała wpłynie na istnienie jego prawa (np. uchwała w sprawie umorzenia zajętego udziału).

Inne stanowisko zakłada, że wierzyciel może wykonywać jedynie uprawnienia o charakterze majątkowym. Słusznie stwierdził T. Wiśniewski, że dłużnik na skutek zajęcia nie zostaje pozbawiony uprawnień o charakterze korporacyjnym¹⁶. Tylko dłużnik, a nie wierzyciel, może przeglądać księgi spółki, kontrolować działalność spółki, czy żądać od zarządu wyjaśnień. Podobnie wskazuje A. Nadobnik, zdaniem której wykonywanie czynności korporacyjnych zostało przyznane zarządcy zgodnie z treścią art. 910² k.p.c.¹⁷

Wydaje się, że za możliwością wykonywania przez wierzyciela uprawnień organizacyjnych do momentu powołania zarządcy opowiedzieli się M. Żukiel i A. Sobolewska¹⁸, według których zarządca od chwili objęcia zarządu wykonuje wszelkie uprawnienia korporacyjne dłużnika, w tym również uprawnienia zachowawcze.

W mojej ocenie autorki niniejszego artykułu podzielić należy stanowisko o możliwości wykonywania przez wierzyciela jedynie uprawnień majątkowych. W ramach uprawnień zachowawczych nie przyznano wierzycielowi możliwości wykonywania uprawnień korporacyjnych. Uprawnień organizacyjnych wierzyciel nie może wykonywać ani do czasu powołania zarządcy, ani w ramach czynności zachowawczych. Działania zachowawcze podejmowane przez wierzyciela – wśród których do najbardziej istotnych należy wytoczenie powództwa przeciwko spółce – choć mogą przypominać uprawnienia o charakterze korporacyjnym, to do nich nie należą. Czynności podejmowane przez wierzyciela w celu zachowania zajętego prawa są odrębną kategorią działań – inną niż przyznane wierzycielowi

¹⁵ N. Kobyłka, A. Pęczyk, *Skutki...*, *op. cit.*, s. 15.

¹⁶ T. Wiśniewski, *Udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością jako przedmiot egzekucji*, Rejent 1994, nr 2, s. 93.

¹⁷ A. Nadobnik, *Skutki...*, *op. cit.*, s. 547.

¹⁸ M. Żukiel, A. Sobolewska, *Zarządca udziałów w spółce z o.o. w postępowaniu egzekucyjnym*, MOP 2012, nr 6, s. 306 i n.

uprawnienia majątkowe, a także inną niż te uprawnienia, które mogą być wykonywane przez dłużnika lub zarządcę, czyli uprawnienia korporacyjne.

Z treści art. 910² k.p.c. wprost wynika, że uprawnienia majątkowe zostały oddzielone od uprawnień korporacyjnych. Wierzyciel może podejmować wszelkie działania majątkowe oraz te niezbędne do zachowania prawa, z kolei zarządca realizuje inne uprawnienia, a zatem w zakres jego działań nie wchodzi wykonywanie uprawnień majątkowych ani czynności zachowawczych.

Jeżeli celem ustawodawcy byłoby przyznanie wierzycielowi możliwości wykonywania uprawnień korporacyjnych w ramach działań zachowawczych, to okoliczność ta z pewnością znalazłaby odzwierciedlenie w treści przepisu, tak jak ma to miejsce w przypadku regulacji stanowiącej, iż zarządca nie podejmuje działań zachowawczych (art. 910² § 2 k.p.c.), bowiem zostały one przyznane wyłącznie wierzycielowi. Zarządca nie jest powoływany w celu wykonywania za wierzyciela określonych czynności, nie jest to pełnomocnik wierzyciela, czy też podmiot działający obok wierzyciela w celu ochrony jego praw. Wobec powyższego należy traktować rozłącznie uprawnienia wierzyciela i zarządcy. Powołanie zarządcy nie ogranicza wierzyciela w podejmowaniu określonych działań.

4. Ustanowienie zarządcy

Zarządca udziału w spółce z o.o. ustanawiany jest przez sąd na wniosek wierzyciela lub dłużnika albo z urzędu.

Sąd może powziąć informacje o potrzebie ustanowienia zarządcy z różnych źródeł, m.in. od komornika prowadzącego postępowanie egzekucyjne, od spółki, od współników. Z praktycznego punktu widzenia celowe wydaje się zawiadomienie o konieczności powołania zarządcy przez spółkę prawa handlowego w sytuacji, kiedy podjęta ma być uchwała, a w szczególności taka, której charakter może mieć wpływ na interes wierzyciela lub dłużnika (np. uchwała w sprawie umorzenia zajętych udziałów). Powołanie zarządcy zmniejsza prawdopodobieństwo naruszenia praw

stron postępowania egzekucyjnego, zwłaszcza wierzyciela, co minimalizuje ryzyko zaskarżenia podjętej uchwały. Za ustanowieniem zarządcy powinien przemawiać wzgląd na konkretne postępowanie egzekucyjne. W przypadku egzekucji niskich świadczeń przez wierzyciela może się okazać, że nie są one zaspokojone z uwagi na nierealizowanie przez dłużnika jego uprawnień ze sfery korporacyjnej (uprawnienia majątkowe mogą być wykonywane przez wierzyciela)¹⁹. Wówczas niezbędne będzie ustanowienie zarządcy.

Zasadniczo zarządca ustanawiany jest na wniosek strony. W związku z tym znamienne jest określenie właściwości sądu, do którego należy złożyć stosowny wniosek. W postępowaniu egzekucyjnym nie została określona właściwość sądu w sposób ogólny, który dotyczyłby wszystkich przypadków, a w sposób cząstkowy – odnoszący się do konkretnych sposobów egzekucji w powiązaniu z właściwością komornika sądowego prowadzącego egzekucję²⁰. I tak, egzekucja z ruchomości należy do komornika właściwości ogólnej dłużnika, a jeżeli nie ma on miejsca zamieszkania, siedziby, czy oddziału na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, właściwy jest komornik sądu, w którego okręgu znajdują się ruchomości (art. 844 § 1 k.p.c.). Podobnie będzie w przypadku egzekucji z nieruchomości prowadzonej przez komornika działającego przy sądzie, w którego okręgu nieruchomość ta jest położona (art. 921 § 1 k.p.c.). Z kolei w przypadku egzekucji z wierzytelności (art. 895 § 1 k.p.c.) oraz z innych praw majątkowych (art. 895 § 1 w zw. z art. 909 k.p.c.) należy ona, co do zasady, do komornika sądu właściwości ogólnej dłużnika.

W celu wskazania sądu właściwości ogólnej dłużnika należy sięgnąć nie tylko do przepisów określających komornika właściwego do prowadzenia egzekucji z konkretnych składników majątku dłużnika,

¹⁹ Podobnie: J. Świeczkowski, *Ustanowienie zarządcy po zajęciu wierzytelności i innych praw majątkowych w postępowaniu egzekucyjnym*, PE 2000, nr 5, s. 68 i n.; W. Tomalak, *Ustanowienie kuratora lub zarządcy [w:] Status ustrojowy i procesowy komornika sądowego*, pod red. W. Tomalaka, Warszawa 2014, Lex/el.

²⁰ Uchwała SN z dnia 18 kwietnia 2000 r., III CZP 5/00, OSP 2000/11/165.

ale również do przepisów art. 27–30 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²¹ Oznacza to, że sądem właściwym do złożenia wniosku o ustanowienie zarządcy będzie sąd, przy którym działa komornik właściwości ogólnej dłużnika²², tj. sąd, w okręgu którego dłużnik ma miejsce zamieszkania (art. 27 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) lub sąd miejsca siedziby osoby prawnej lub innego podmiotu niebędącego osobą fizyczną (art. 30 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Powołanie zarządcy na wniosek jednej ze stron postępowania egzekucyjnego może zostać uzależnione od uiszczenia przez nią odpowiedniej zaliczki na wynagrodzenie zarządcy. W tym zakresie odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 931 § 3 k.p.c. w zw. z art. 910² § 2 k.p.c. Sąd oddali wniosek o ustanowienie zarządcy lub innego zarządcy, jeżeli sprawowanie zarządu wymaga kosztów, na pokrycie których nie wystarczają dochody bieżące, a wnioskodawca nie uiści w ciągu tygodnia kwoty wyznaczonej przez sąd. Brak wpłacenia odpowiedniej kwoty powinien być przeszkodą jedynie w przypadkach, kiedy niepowołanie zarządcy lub brak zmiany zarządcy nie wpłynie na skuteczność postępowania egzekucyjnego ani na interesy stron tego postępowania.

Trzeba mieć na względzie okoliczność, że sąd może powołać zarządcę również z urzędu, bez inicjatywy strony. Zatem wniosku wierzyciela lub dłużnika nie należy traktować jako wiążącego – jego złożenie nie implikuje konieczności dokonania wezwania przez sąd do uiszczenia kwoty na wynagrodzenie zarządcy. Jeśli zachodzi sytuacja tego rodzaju, że powołanie zarządcy jest niezbędne dla prawidłowego przebiegu postępowania egzekucyjnego bądź w celu ochrony praw i interesów dłużnika lub wierzyciela albo w celu wykonywania uprawnień o charakterze korporacyjnym, których wykonanie w późniejszym terminie grozi skutecznym uniemożliwieniem prowadzenia egzekucji z udziału, narazi na szkodę interesy stron postępowania lub sparaliżuje funkcjonowanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – co jednocześnie zagraża interesom

²¹ M. Czaja, *Egzekucja z udziału w spółce z o.o.*, Poznań 1995, s. 30–31.

²² M. Sychowicz, A. Laskowska-Hulisz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095'*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, komentarz do art. 908, Legalis.

zarówno współnika-dłużnika, jak i wierzyciela egzekwującego oraz podmiotów trzecich (wszystkich współników) – należy opowiedzieć się za koniecznością wyznaczenia zarządcy przez sąd z urzędu. Wówczas brak uiszczenia wymaganej przez sąd kwoty nie może blokować ustanowienia zarządcy, bowiem jego powołanie jest niezbędne dla prawidłowego toku postępowania egzekucyjnego. W takich sytuacjach ustanowienie zarządcy powinno nastąpić z urzędu, a inicjatywa stron postępowania nie jest przesłanką konieczną.

5. Zażalenie na postanowienie sądu w przedmiocie ustanowienia zarządcy

W literaturze przedmiotu brakuje jednolitego stanowiska, czy na postanowienie sądu w przedmiocie ustanowienia zarządcy (ustanowienia zarządcy, oddalenia lub odrzucenia wniosku o ustanowienie zarządcy) przysługuje zażalenie.

W przypadku ustanowienia zarządcy po zajęciu wierzytelności (art. 908 § 1 k.p.c.) przysługuje zażalenie, co zostało wyraźnie wskazane przez ustawodawcę. Na mocy art. 909 k.p.c. przepisy o egzekucji z wierzytelności stosuje się odpowiednio do egzekucji z innych praw majątkowych, o ile przepisy art. 909–912 k.p.c. nie stanowią inaczej. Do zarządcy ustanowionego w toku egzekucji z innych praw majątkowych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zarządu w egzekucji z nieruchomości (art. 910² § 2 k.p.c.). Na postanowienie w przedmiocie ustanowienia zarządcy w toku egzekucji z nieruchomości nie przysługuje zażalenie. Stanowisko to oprzeć można na wykładni historycznej, bowiem ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²³ uchylono art. 932 k.p.c., który uprawniał do złożenia zażalenia na postanowienia sądu określone w art. 931 k.p.c.²⁴ Ponadto nie

²³ Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804.

²⁴ M. Żukiel, A. Sobolewska, *Zarządca...*, *op. cit.*, s. 306 i n.

na każde postanowienie sądu przysługuje zażalenie, a jedynie na te, które zostały wyraźnie określone w ustawie (art. 767⁴ § 1 k.p.c.).

Z powyższego wynika, że na postanowienie w przedmiocie ustanowienia zarządcy w egzekucji z innych praw majątkowych nie przysługuje zażalenie, bowiem nie wskazano wyraźnie w ustawie tego rodzaju postanowień jako orzeczeń, na które zażalenie przysługuje – *a contrario*, jak uczyniono to w odniesieniu do postanowień dotyczących ustanowienia zarządcy lub kuratora po zajęciu wierzytelności. Zażalenie na ustanowienie zarządcy nie zostało również przewidziane w toku egzekucji z nieruchomości, którą zakwalifikować należy jako najdotkliwszy sposób egzekucji. Z tej przyczyny, skoro w egzekucji z nieruchomości, będącej często miejscem zamieszkania dłużnika, nie przewidziano zażalenia na ustanowienie zarządcy, to tym bardziej wydaje się, że zażalenie nie przysługuje w odniesieniu do orzeczenia sądu dotyczącego ustanowienia zarządcy w egzekucji z udziału w spółce z o.o. Do zarządcy w egzekucji z innych praw majątkowych zastosowanie znajdują przepisy o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości, a zatem art. 931–941 k.p.c. *Notabene*, wyróżnienie możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie sądu dotyczące ustanowienia zarządcy w egzekucji z wierzytelności nie ma racjonalnego uzasadnienia, w szczególności jeśli weźmie się pod uwagę okoliczność, że w analogicznej sytuacji, w przypadku ustanowienia zarządcy w egzekucji z udziału w spółce prawa handlowego, jak również w przypadku egzekucji z nieruchomości, nie przewidziano możliwości złożenia zażalenia na postanowienie sądu.

Za dopuszczalnością wniesienia zażalenia na postanowienie sądu dotyczące ustanowienia zarządcy opowiedzieli się m.in. A. Bieliński oraz M. Sychowicz²⁵. Autorzy powołują się na stosowanie art. 908 k.p.c. do egzekucji z innych praw majątkowych, który takie zażalenie dopuszcza.

²⁵ A. Bieliński, M. Sychowicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, komentarz do art. 910², Legalis.

6. Warunki w odniesieniu do osoby zarządcy

Obowiązujące przepisy nie przewidują szczególnych wymagań w odniesieniu do zarządcy nieruchomości (art. 931 i następne k.p.c.). Odmienne uregulowana została ta kwestia w przypadku egzekucji przez zarząd przymusowy. Wówczas zarządcą może być osoba fizyczna lub prawna, posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego (art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c.).

Sąd ustanawia zarządcę w toku egzekucji z nieruchomości i ocenia *ad casum*, czy określony podmiot posiada niezbędne doświadczenie, wiedzę oraz kompetencje do sprawowania zarządu²⁶. Może nim być osoba fizyczna, osoba prawna lub inny podmiot mający zdolność prawną²⁷. Inne wymagania stawiane będą w stosunku do osoby, która ma pełnić funkcję zarządcy lokalu mieszkalnego, a inne, jeśli chodzi o zarząd nad hotelem czy kamienicą, w której wynajmowane są mieszkania. Jest tak chociażby z uwagi na okoliczność, że wielu z nas zarządza nieruchomościami, będącymi naszym miejscem zamieszkania. Dlatego też kompetencje zarządcy dostosowane muszą być do przedmiotu egzekucji. Może okazać się, że celowe będzie ustanowienie podmiotu, posiadającego licencję doradcy restrukturyzacyjnego również na podstawie art. 931 k.p.c. Trafnie wskazuje A. Adamczuk, że celowe będzie powierzenie zarządu nieruchomością osobie posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego, jeżeli dłużnik na zajętej nieruchomości prowadzi przedsiębiorstwo²⁸.

W tym stanie rzeczy nie zostały przewidziane żadne szczególne uprawnienia do ustanowienia zarządcy, o którym mowa w art. 910² § 2 k.p.c. Sąd ustanawiając zarządcę powinien wziąć pod rozwagę rodzaj działalności prowadzonej przez spółkę, jej rozmiar, wysokość udziałów

²⁶ R. Flejszar [w:] *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 1165.

²⁷ M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, pod red. T. Szanciło, Warszawa 2019, komentarz do art. 931, Legalis. Odmienne stanowisko zajął R. Flejszar (*ibidem*, s. 1165), podkreślając, że zarządcą może być wyłącznie osoba fizyczna.

²⁸ A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217, wyd. IV*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, komentarz do art. 931, Lex.

wspólnika-dłużnika. Co do zasady, nie istnieje potrzeba ustanawiania zarządcy, będącego podmiotem profesjonalnym (np. doradcy restrukturyzacyjnego), bowiem obowiązujące przepisy nie nakładają takich wymogów. Niemniej jednak w każdym przypadku odrębnie należy rozważyć kandydata na zarządcę, jego doświadczenie i wiedzę.

7. Wykonywanie zarządu

Przepisy odnoszące się do egzekucji z innych praw majątkowych w zakresie wykonywania zarządu oraz odpowiedzialności zarządcy odsyłają do uregulowań dotyczących zarządu w toku egzekucji z nieruchomości. Przepisy te mają być stosowane „odpowiednio”.

W. Siedlecki²⁹, omawiając odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do innych postępowań, wyjaśnił, iż przepisy o procesie należy stosować odpowiednio w razie braku przepisów szczególnych normujących inne postępowania, a „odpowiednie stosowanie” oznacza uwzględnienie charakteru i celu postępowania i wynikających w związku z tym różnic w odniesieniu do procesu. Przepisy procesu w związku z art. 13 § 2 k.p.c. podzielić można na: przepisy, które nie znajdują zastosowania w innych postępowaniach, przepisy, które będą stosowane do innych postępowań z uwzględnieniem różnic zachodzących między postępowaniami oraz przepisy, które znajdują zastosowanie do innych postępowań w niezmiennym kształcie – jak w procesie.

Rozważając odpowiednie stosowanie przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości, warto sięgnąć do poglądów wskazanego autora (W. Siedleckiego). Oznacza to, że przepisy te powinny być stosowane odpowiednio do zarządu udziałem w spółce z o.o. Wśród przepisów określających sprawowanie zarządu w stosunku do innych praw majątkowych wyróżniamy przepisy, które w ogóle nie znajdują zastosowania, przepisy, które należy stosować z uwzględnieniem specyfiki stosowanego sposobu

²⁹ W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1969, s. 106–107.

egzekucji oraz przepisy, które znajdą zastosowanie wprost – praktycznie w niezmienionym kształcie – jak w egzekucji z nieruchomości.

Jako przykłady przepisów, które nie znajdą zastosowania do zarządcy udziałów w spółce z o.o. wskazać można: art. 931 § 1 i 4 k.p.c., art. 933 k.p.c., art. 934 k.p.c. W przypadku egzekucji z nieruchomości zarządcą z chwilą zajęcia zostaje *ex lege* dłużnik. Należy traktować go jako pierwszego zarządcę, bowiem dopiero w przypadku stwierdzenia nieprawidłowego sprawowania zarządu funkcja ta może zostać odjęta dłużnikowi i ustanowiony zostanie nowy zarządca. Wskazane zagadnienie sprowadza się do określenia, czy w przypadku egzekucji z udziału w spółce z o.o. z mocy samego zajęcia dłużnik staje się zarządcą zajętych udziałów.

Zarządca w toku egzekucji z udziału może zostać ustanowiony z urzędu lub na wniosek jednej ze stron, gdy zachodzi potrzeba realizacji uprawnień innych niż uprawnienia majątkowe i czynności zachowawcze wykonywane przez wierzyciela. Zakres ustanowienia zarządcy jest węższy niż w przypadku egzekucji z nieruchomości, kiedy zarząd sprawowany jest od momentu zajęcia. Katalog przesłanek ustanowienia zarządcy w toku egzekucji z innych praw majątkowych należy uznać za otwarty, ale jednocześnie trzeba wykluczyć powołanie zarządcy w celu wykonywania za wierzyciela uprawnień majątkowych oraz działań zachowawczych. *Prima facie*, konieczność jego powołania zaktualizuje się, gdy zaistnieje potrzeba realizacji uprawnień majątkowych przez dłużnika lub uprawnień korporacyjnych, które – jak już wskazano wcześniej – nie mogą być wykonywane przez wierzyciela.

Zajęcie udziału w spółce z o.o. wiąże się z zawiadomieniem dłużnika, że nie wolno mu rozporządzać, obciążać ani realizować zajętego prawa oraz z zakazaniem mu pobierania świadczenia przysługującego z zajętego prawa (art. 910 § 1 pkt 1 k.p.c.). Oznacza to, że wspólnik-dłużnik nie może ani rozporządzać zajęтым udziałem (np. głosować za umorzeniem udziału), ani pobierać wierzytelności z jego tytułu (np. dywidendę). Nie da się w sposób ogólny, odnoszący się do wszystkich sytuacji, stwierdzić, czy wspólnik-dłużnik może wykonywać uprawnienia korporacyjne z zajętego udziału,

ponieważ z mocy ustawy zabronione zostało obciążanie, realizowanie oraz rozporządzanie zajęтым udziałem. Jeżeli uprawnienia o charakterze korporacyjnym, które mają być wykonane przez dłużnika, wiążą się z czynnościami zakazanymi na podstawie art. 910 § 1 pkt 1 k.p.c., to zaistnieje konieczność ustanowienia zarządcy w celu wykonania tych uprawnień³⁰.

Zasadniczo nie można wykluczyć po zajęciu wykonywania przez dłużnika uprawnień o charakterze korporacyjnym czy majątkowym, jednak nie mogą one polegać na obciążeniu, rozporządzaniu oraz realizowaniu uprawnień z zajętego udziału. Dłużnik nadal bowiem pozostaje współnikiem, a zajęcie nie wpływa na relacje między nim a spółką. Zajęcie oznacza tylko tyle, że z mocy zajęcia świadczenia należne dłużnikowi z tytułu udziału w spółce będą przekazywane organowi egzekucyjnemu. Nie sposób stworzyć katalogu czynności, które mogą być dokonywane przez dłużnika jako współnika spółki po zajęciu, ponieważ wymaga to rozważenia czynności *ad casum*, w zależności od rodzaju podejmowanych działań, specyfiki działalności spółki, czy liczby współników. Za podobnym poglądem opowiedział się P. Brzeziński, według którego dłużnik nie zostaje pozbawiony praw wynikających z członkostwa w spółce z o.o. – są one jedynie ograniczone³¹. Zarządca w zakresie uprawnień korporacyjnych, które nie mogą być realizowane przez dłużnika, ma pozycję zastępczą, surogacyjną³².

Wydaje się, że z mocy zajęcia nie staje się zarządcą zajętego udziału, chociaż może zostać powołany na zarządcę na mocy art. 910² § 2 k.p.c. Jego powołanie jest wskazane, jeżeli w sposób rozsądny dokonuje czynności w toku postępowania egzekucyjnego, w szczególności nie utrudnia ani nie opóźnia jego prowadzenia, a działania, które podejmuje, nie noszą cech złośliwości. Dłużnik powinien być zainteresowany

³⁰ Odmienne: S. Bielski, *Skutki...*, *op. cit.* Autor prezentuje pogląd, że zajęcie udziału pozbawia dłużnika prawa do realizacji uprawnień korporacyjnych i majątkowych, które będzie mógł wykonywać dopiero, gdy zostanie ustanowiony zarządcą zajętego udziału.

³¹ P. Brzeziński, *Czy wierzytel, na rzecz którego dokonano zajęcia, może wykonywać prawa korporacyjne z zajętego udziału. Z problematyki egzekucji udziału w spółce z o.o.*, MOP 2006, nr 17, s. 302 i n.

³² K. Bilewska, *Tendencje w kształtowaniu się katalogu podmiotów uprawnionych do zaskarżania uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, PPH 2014, nr 9, s. 53.

realizacją uprawnień względem spółki, bowiem jest jej współnikiem i poprzez podejmowane przez siebie decyzje (np. głosowanie w określony sposób) ma realny wpływ na jej funkcjonowanie, co może przełożyć się na zmniejszenie zaległości względem wierzyciela, szybsze zaspokojenie wierzytelności, a co za tym idzie – zakończenie postępowania egzekucyjnego. Ponadto najlepiej zna sytuację spółki, przedmiot jej działalności, w związku z czym może podejmować czynności o charakterze kontrolnym (np. przeglądanie ksiąg spółki) w celu niwelowania nieprawidłowości.

Notabene, powołanie zarządcy niebędącego dłużnikiem nie pozbawia dłużnika prawa do realizacji uprawnień o charakterze majątkowym oraz korporacyjnym, jeżeli nie powodują one obciążenia, rozporządzenia czy realizacji zajętego udziału. W piśmiennictwie znaleźć można stanowisko, że od momentu ustanowienia zarządcy to zarządca wykonuje wszelkie uprawnienia korporacyjne oraz uprawnienia zachowawcze, co w ocenie autorki niniejszego artykułu nie zasługuje na aprobatę z uwagi na podniesione w niniejszym artykule argumenty³³.

Nie sposób zastosować w odniesieniu do zarządu udziałem w spółce z o.o. art. 931 § 4 k.p.c., na mocy którego pozostawia się pomieszczenia w nieruchomości korzystającemu z nich dłużnikowi (jedynie na wniosek wierzyciela sąd może zarządzić odebranie pomieszczeń w określonych w przepisach sytuacjach). Trudno też w przypadku egzekucji z udziału w spółce wyobrazić sobie, na czym może polegać wprowadzenie zarządcy w zarząd udziału, bowiem egzekucja z tego składnika majątku dłużnika polega na podejmowaniu czynności prawnych i faktycznych, jednak niezwiązanych w sposób fizyczny czy namacalny z przedmiotem egzekucji, jak ma to miejsce w stosunku do egzekucji z nieruchomości (np. zarządca powinien zadbać o remonty, które zachowają nieruchomość w stanie nie pogorszonym). Podobnie dochody z zajętego prawa

³³ P. Jadłowski, M. Rośniak-Marczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, komentarz do art. 910², Legalis; N. Kobyłka, A. Pęczyk, *Skutki...*, *op. cit.*, s. 17.

(np. dywidenda) uiszczane są do rąk komornika, a nie zarządcy. Przepis art. 911⁶ k.p.c. w sposób właściwy dla egzekucji z udziału reguluje kwestię zaspokojenia wierzyciela, które następuje z dochodu, z realizacji albo sprzedaży prawa, a dłużnik zajętej wierzytelności (art. 911⁵ k.p.c.) spełnia świadczenie – według wezwania komornika – albo organowi egzekucyjnemu, albo wierzycielowi.

Inną kategorią są przepisy, które znajdują zastosowanie do zarządcy udziału w spółce z o.o. z uwzględnieniem różnic między egzekucją ze wskazanego składnika majątku dłużnika a egzekucją z nieruchomości. Do nich zaliczyć można art. 931 § 2 k.p.c. Autorka niniejszego artykułu stoi na stanowisku, że zarząd udziałem nie powstaje z mocy samego prawa, jak ma to miejsce w egzekucji z nieruchomości. Oznacza to, że sąd odejmie zarząd dłużnikowi tylko w przypadku, gdy został on wcześniej ustanowiony jako zarządca tego udziału. Podobnie będzie w sytuacji innego zarządcy niż dłużnik – również istnieje możliwość odjęcia zarządu. Odpowiednie zastosowanie, z uwzględnieniem specyfiki egzekucji z udziału, znajdzie art. 935 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 936 k.p.c. Zarządca powinien wykonywać czynności potrzebne do prawidłowego prowadzenia postępowania egzekucyjnego oraz do odpowiedniej dbałości o niepogorszenie wartości zajętego prawa, co należy wiązać z podejmowaniem uzasadnionych czynności, mając na względzie nie tylko interesy stron postępowania, ale również interes spółki. Oznacza to w szczególności rozważenie, czy uchwały podejmowane przez spółkę są uzasadnione pod kątem gospodarczym i finansowym. Dbałość o interes spółki powinna przekładać się na postępowanie egzekucyjne, przede wszystkim jego skuteczność oraz ochronę stron postępowania poprzez: w stosunku do wierzyciela – zwiększenie szansy na zaspokojenie dochodzonego świadczenia, w stosunku do dłużnika – prawidłowe funkcjonowanie spółki, co wpływa na otrzymywane przez dłużnika wierzytelności, które trafiają do rąk organu egzekucyjnego, a tym samym pozwalają na zaspokojenie wierzyciela.

Do przepisów, które – co do zasady – znajdują zastosowanie do zarządu udziałem w spółce w takim samym kształcie, jak w przypadku

zarządu w toku egzekucji z nieruchomości, zaliczyć można art. 931 § 3 k.p.c. stanowiący o oddaleniu wniosku o ustanowienie zarządcy, jeżeli wnioskodawca nie uiści określonej kwoty na pokrycie wynagrodzenia zarządcy. Zarządca podejmuje czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu za zgodą stron lub w przypadku jej braku – za zezwoleniem sądu (art. 935 § 3 k.p.c. w zw. z art. 910² § 2 k.p.c.). Ustanowiony w toku egzekucji z udziału zarządca zobowiązany jest do składania sądowi co najmniej raz w roku oraz po ukończeniu zarządu sprawozdania z podjętych czynności oraz udokumentowanych sprawozdań rachunkowych (art. 937 § 1 k.p.c. w zw. z art. 910² § 2 k.p.c.). Niezłożenie sprawozdania bez usprawiedliwionej przyczyny w określonym terminie może skutkować skazaniem na grzywnę (art. 938 § 2 k.p.c.). Sąd, który ustanowił zarządcę, sprawuje nad nim nadzór³⁴. Zarządca ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania swoich obowiązków (art. 938 § 1 k.p.c.). Ponadto zarządca może żądać wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych w związku z zarządem z własnych funduszy (art. 939 § 1 k.p.c.).

8. Ustanie zarządu

Sąd może zmienić zarządcę, jeżeli wymaga tego prawidłowe sprawowanie zarządu (art. 931 § 2 k.p.c. w zw. z art. 910² § 2 k.p.c.). Z uwagi na specyficzny sposób egzekucji – z udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością – należy postulować, aby w pierwszej kolejności, w razie zaistnienia potrzeby powołania zarządcy, ustanawiać nim dłużnika. Wspólnik powinien posiadać informację o aktualnej działalności spółki, możliwościach jej rozwoju. Zasadniczo zna on sytuację ekonomiczną i finansową spółki, a także wie, jakie działania powinny być podjęte, aby przyczyniły się do rozwoju spółki.

³⁴ I. Gil [w:] *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 1052–1054.

Jeżeli z jakichś przyczyn dłużnik nie zostaje ustanowiony zarządcą lub wnosi o zmianę zarządcy (np. w celu zwolnienia się od odpowiedzialności na podstawie art. 938 k.p.c.), zarządcą powinna być osoba posiadająca odpowiednie kompetencje zawodowe, doświadczenie oraz wiedzę w celu wykorzystania jej w egzekucji z udziału. Analogiczna sytuacja powinna mieć miejsce w przypadku ustanawiania zarządcy czy kuratora w toku egzekucji z nieruchomości.

Postanowienie o ustanowieniu zarządcy jest postanowieniem niekończącym postępowania w sprawie, a w związku z tym może ono zostać uchylone lub zmienione w zależności od okoliczności sprawy, nawet jeżeli jest prawomocne (art. 359 § 1 k.p.c.). Dotyczy to chociażby powołania zarządcy na wniosek dłużnika w związku z długotrwałą chorobą czy wyjazdem, a następnie powrotem czy polepszeniem stanu zdrowia dłużnika, który może pełnić funkcję zarządcy, lub w sytuacji, gdy zarządca dokonał potrzebnych czynności, do spełnienia których został powołany. W literaturze przedmiotu wskazuje się również, że zarządca ustanawiany jest wówczas, gdy zachodzi potrzeba stałego prowadzenia spraw związanych z udziałem³⁵.

Ponadto zarząd ustanie z mocy samego prawa w momencie zakończenia postępowania egzekucyjnego – czy to z uwagi na wyegzekwowanie należnego wierzycielowi świadczenia, czy z uwagi na umorzenie postępowania egzekucyjnego w całości lub w zakresie egzekucji z udziału w spółce z o.o. (art. 826 k.p.c.).

9. Podsumowanie

Z zarządem zajętych udziałami w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością nieodłącznie wiąże się problem przyznanych przez przepisy prawa uprawnień zarządcy, wierzycielowi oraz współnikowi-dłużnikowi.

³⁵ S. Cieślak, *Egzekucja przeciwko spółce handlowej oraz z akcji i udziałów w tej spółce*, PPE 2003, nr 4–5, s. 21 i n.; I. Gil [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021, komentarz do art. 908, Legalis.

Sprecyzowanie zakresu działań, które mogą być podjęte przez strony postępowania egzekucyjnego, skutkuje określeniem kompetencji zarządcy. Przepis art. 910² § 2 k.p.c. zawiera bowiem definicję negatywną sprowadzającą się do przyznania mu tych uprawnień, które nie mogą być wykonywane przez wierzyciela, a zatem wyłączone są z nich zarówno uprawnienia majątkowe, jak i czynności niezbędne do zachowania prawa.

W doktrynie od wielu lat toczy się dyskusja na temat tego, jakie czynności może wykonywać wierzyciel, z uwzględnieniem uprawnień korporacyjnych. Dotychczas nie wypracowano jednak jednolitego stanowiska³⁶. W zależności od przyjętych rozwiązań w odniesieniu do wykonywania uprawnień o charakterze niemajątkowym przez wierzyciela inaczej będą się kształtować zadania zarządcy. Podobny problem powoduje określenie, czy dłużnik może wykonywać uprawnienia organizacyjne.

Wierzyciel z mocy zajęcia udziału może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe oraz tzw. czynności zachowawcze. Zarówno realizacja uprawnień majątkowych, jak i podejmowanie działań mających na celu zachowanie prawa mogą polegać na czynnościach tak prawnych, jak i faktycznych. Nie ma żadnych regulacji ustawowych przyznających wierzycielowi prawo do wykonywania uprawnień korporacyjnych. Dokonywane przez niego czynności mogą przybierać taką postać, co nie oznacza, że są uprawnieniami niemajątkowymi. W szczególności wierzyciel nie może przeglądać ksiąg i dokumentów spółki, uczestniczyć w zgromadzeniu wspólników, czy głosować³⁷. Typowym działaniem wierzyciela prowadzącego egzekucję z udziału w spółce z o.o. podejmowanym w celu zachowania prawa jest wytoczenie powództwa przeciwko spółce o uchylenie uchwały.

³⁶ A. Jarocho, *Egzekucja z udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością – wybrane zagadnienia* [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017, s. 638–639.

³⁷ J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 506–1088*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 953.

Zajęcie udziału w spółce z o.o. nie pozbawia dłużnika, który mimo zajęcia nadal pozostaje współnikiem spółki – możliwości realizowania praw korporacyjnych³⁸. Zatem będzie mógł uczestniczyć m.in. w zgromadzeniu wspólników, czy głosować. Przyjęcie poglądu, jakoby zajęcie pozbawiało dłużnika realizowania tych uprawnień, mogłoby prowadzić do stagnacji spółki, a tym samym stałoby w sprzeczności nie tylko z interesem stron postępowania egzekucyjnego, których celem powinno być jak najszybsze zakończenie tego postępowania, ale również i samej spółki oraz wszystkich jej wspólników. Brakuje podstaw prawnych do odmówienia dłużnikowi uprawnień określanych jako organizacyjne, a uniemożliwianie przez spółkę ich realizacji przez wspólnika-dłużnika może skutkować poważnymi konsekwencjami, np. uchynieniem uchwały (art. 249 k.s.h., art. 250 k.s.h.). *Ex lege* zakazano dłużnikowi po zajęciu rozporządzać, obciążać i realizować zajęte prawo.

Warto pamiętać, że dłużnik na podstawie samego zajęcia nie staje się zarządcą udziału. Ma to miejsce dopiero wtedy, gdy zostanie nim ustanowiony przez sąd. Ustanowienie innego zarządcy niż dłużnik nie pozbawia tego drugiego możliwości realizowania uprawnień korporacyjnych. Podobnie w odniesieniu do wierzyciela – zarządca nie jest przedstawicielem wierzyciela, czy też jego pełnomocnikiem. Wierzyciel powinien samodzielnie podejmować działania zachowawcze i uprawnienia majątkowe. Zakresy kompetencji wierzyciela i zarządcy mogą się krzyżować, co nie oznacza, że zarządca realizuje interes strony.

Powołanie zarządcy w toku egzekucji z udziałów nie jest zależne od wykonywania, niewykonywania lub nieprawidłowości wykonywania uprawnień korporacyjnych przez dłużnika. Powołanie zarządcy następuje wówczas, gdy istnieje potrzeba realizacji uprawnień innych niż majątkowe i innych niż czynności zachowawcze. Do zadań zarządcy należy nie tylko realizacja tychże uprawnień, ale również dbałość o prawidłowy

³⁸ T. Wiśniewski, *Udziały...*, *op. cit.*, s. 93.

przebieg postępowania egzekucyjnego, co wpływa na sytuację stron postępowania. Celowościowo i gospodarczo uzasadnione pełnienie przez zarządcę funkcji (m.in. poprzez podejmowanie odpowiednich decyzji podczas zgromadzenia wspólników) przyczynia się do skuteczności postępowania egzekucyjnego. Prowadzić to może do sprawnego zaspokojenia wierzyciela, jednak zawsze powinno to nastąpić z wyważeniem interesu dłużnika. Działania podejmowane przez zarządcę nie mogą narażać żadnej strony na niebezpieczeństwo w postaci nieskuteczności egzekucji, czy też zmniejszenia wartości zajętego udziału.

Reasumując powyższe rozważania, należy dojść do przekonania, że w toku egzekucji z udziału mogą działać jednocześnie dwa lub nawet trzy podmioty, które będą kompetentne do podjęcia określonego rodzaju czynności. Co do zasady będzie to wierzyciel i dłużnik, a w przypadku ustanowienia zarządu – dodatkowo zarządca. Zakres ich kompetencji z reguły należy uznać za rozłączny, choć można znaleźć przykłady sytuacji, w których dopuszczalność podjęcia czynności może się pokrywać (np. powództwo o uchylenie uchwały przeciwko spółce może wnieść zarówno dłużnik, wierzyciel, jak i zarządca). Nakładanie się na siebie uprawnień stron postępowania egzekucyjnego oraz zarządcy nie prowadzi do wniosku, że któryś z podmiotów w związku z tym zostaje tych uprawnień pozbawiony – czy to z mocy prawa, czy na skutek realizacji prawa przez inny podmiot.

Z uwagi na zaprezentowanie stanowiska, że dłużnik na podstawie zajęcia nie staje się zarządcą zajętego udziału, lecz realizuje własne uprawnienia jako wspólnik, a zarząd ustanawiany jest następczo, na wniosek strony lub z urzędu przez sąd, autorka tego artykułu uważa za właściwe sformułowanie postulatu *de lege ferenda*. Stosowne byłoby wprowadzenie regulacji, która z mocy samego prawa ustanawiałaby zarządcą udziału dłużnika, jak uczyniono to w przypadku egzekucji z nieruchomości. Przepis art. 910² § 2 k.p.c. nakazuje odpowiednio stosować przepisy o zarządcy w toku egzekucji z nieruchomości, lecz „odpowiedniość stosowania” nie oznacza przeniesienia tychże przepisów na grunt innego stosowanego sposobu egzekucji bez

uwzględnienia odrębności. Mając na uwadze uprawnienia przyznane wierzycielowi, zarządcy, a także pozostawienie w rękach dłużnika reszty uprawnień, należy uznać, że zarządca zgodnie z wykładnią językową art. 910² § 1 k.p.c. może zostać jedynie ustanowiony, a nie staje się nim na skutek zajęcia udziału. W tym zakresie niezbędne jest wydanie postanowienia przez sąd.

Wprowadzenie proponowanej regulacji o zarządzie dłużnika nad zajęтым udziałem na podstawie samego zajęcia może mieć pozytywne skutki dla postępowania egzekucyjnego. Szczególne znaczenie ma nadzór sądu nad zarządcą oraz obowiązek składania sprawozdań, które następnie – po wysłuchaniu, w tym wypadku wierzyciela – są zatwierdzane przez sąd³⁹. Zarząd dłużnika sprawowany już od zajęcia bez wątpienia nakładałby na niego dodatkowe obowiązki, co wpłynęłoby pozytywnie na sprawność oraz skuteczność postępowania egzekucyjnego, a także w pewnym zakresie usystematyzowałoby panujący wśród przepisów o egzekucji z innych praw majątkowych chaos i niejasność, na co wielokrotnie zwracano uwagę w doktrynie.

³⁹ J. Świeczkowski, *Instytucja zarządu w polskiej procedurze cywilnej*, Sopot 2002, s. 198.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Wybrane aspekty egzekucji czynności zastępowalnych**

Niniejszy artykuł dotyczy egzekucji czynności, które inna osoba może wykonać za dłużnika, tzw. czynności zastępowalnych. Omówiono w nim: problematykę kwalifikacji czynności zastępowalnych, przedmiotowy zakres ich stosowania oraz poszczególne stadia egzekucji, z uwzględnieniem dorobku doktryny i istotnego dla wykładni art. 1049 k.p.c. orzecznictwa Sądu Najwyższego, jak i sądów powszechnych.

Słowa kluczowe: *egzekucja czynności zastępowalnych, umocowanie wierzyciela, opór dłużnika, wykonanie czynności po terminie, koszty wykonania zastępczego*

SUMMARY **Selected Aspects of the Enforcement of Substitutable Activities**

This article deals with the enforcement of actions that may be performed by another person for the debtor; the so-called substitutable activities. It discusses the issues of qualifying substitutable activities, the material scope of their application and the various stages of enforcement, taking into account the achievements of the doctrine and essential for the interpretation of Art. 1049 of the Code of Civil Procedure the jurisprudence of the Supreme Court and common courts.

Keywords: *enforcement of substitute actions, authorization of the creditor, the resistance of the debtor, late performance, costs of substitute performance*

Wybrane aspekty egzekucji czynności zastępowalnych

1. Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie dotyczy problematyki niewykonania czynności niemających charakteru osobistego, czyli takich, które z powodzeniem może wykonać osoba trzecia, bez uszczerbku dla ich gospodarczego znaczenia, tzw. czynności zastępowalnych (zamienne, zastępcze)¹. Dlatego też ze względu na unikalność rzeczy oznaczonych co do tożsamości, art. 1049 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego nie ma zastosowania². Czynności, które nie mogą zostać dokonane przez osobę trzecią, gdyż ich wykonanie zależy wyłącznie od woli dłużnika, tzw. czynności niezastępowalne, uregulowane zostały w art. 1050 k.p.c., jednakże wątek ten jest poza zakresem niniejszej analizy.

Zarówno w doktrynie³, jak i judykaturze⁴ ugruntowany jest pogląd, iż egzekucja wymuszenia na dłużniku spełnienia obowiązku objętego tytułem wykonawczym dotyczy wyłącznie dokonania określonej czynności

¹ Zob. M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, art. 1049, nb 1, Legalis.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 1575 ze zm.); dalej: k.p.c.

³ Zob. K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 10, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2019, art. 1049, nb 3, Legalis.

⁴ Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 1971 r., II CZ 16/71, OSNC 1971/9/162.

(*facere*), nie wiąże się zaś z jej wydaniem (*dare*). Obowiązek wydania rzeczy ruchomych uregulowany został w art. 1041–1045 k.p.c., wydanie nieruchomości albo statku morskiego bądź opróżnienie nieruchomości – w art. 1046 k.p.c., złożenie oznaczonego oświadczenia woli – w art. 1047 k.p.c., natomiast zaniechanie czynności i nieprzeszkadzanie czynności wierzyciela (*non facere*) – w art. 1051 k.p.c., które to z oczywistych względów znajdują się poza zakresem niniejszych rozważań.

Już na wstępie należy wskazać, że egzekucja czynności zastępowalnej zasadniczo składa się z dwóch etapów⁵. Pierwszy z nich to wezwanie dłużnika przez sąd do dobrowolnego wykonania czynności w oznaczonym terminie, drugi natomiast obejmuje umocowanie wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika i ewentualne przyznanie potrzebnej na ten cel kwoty⁶. Pierwszy etap obligatoryjnie musi poprzedzać drugi, natomiast drugi nie musi następować po pierwszym⁷ (wskazany pogląd zostanie rozwinięty w dalszej części opracowania). Wymienione fazy przebiegają na podstawie odrębnych postanowień sądu. Nie ma ograniczenia co do liczby wydanych postanowień w drugiej fazie; dotyczy to szczególnie sytuacji, w których np. postanowienie nie obejmowało równoczesnego umocowania wierzyciela oraz przyznania mu niezbędnej kwoty lub gdy okazała się ona niewystarczająca⁸. Zgodnie z art. 1049 § 1 zd. 3 k.p.c. na każde postanowienie sądu wydane na podstawie wymienionego przepisu przysługuje zażalenie. W praktyce najczęstszym przedmiotem zażaleń bywa długość określonego przez sąd terminu na wykonanie obowiązku bądź wysokość przyznanych wierzycielowi kosztów. Dłużnik nie może natomiast bronić się zarzutem, iż objęte tytułem wykonawczym roszczenie nie istnieje, gdyż wygasło na skutek wykonania świadczenia przez dłużnika. Tego rodzaju zarzut może być jedynie

⁵ Uchwała SN z dnia 17 lutego 2016 r., III CZP 106/15, OSNC 2017/2/13.

⁶ Zob. E. Wengerek, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1967, s. 317.

⁷ U. Moszczyńska, *Egzekucja świadczeń niepieniężnych w postępowaniu egzekucyjnym*, Sopot 2020, s. 137.

⁸ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 4.

podstawą do wytoczenia powództwa przeciwegzekucyjnego na mocy art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.⁹

2. Przedmiotowy zakres egzekucji czynności zastępowalnej

Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest wskazanie, iż wykonanie czynności zamiennej, przewidziane w art. 1049 k.p.c., znajduje zastosowanie wyłącznie w sytuacji, gdy w tytule wykonawczym nie upoważniono wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika¹⁰.

Jeżeli bowiem z treści samego tytułu wynika upoważnienie wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika, wierzyciel może dokonać tej czynności i wytoczyć odrębne powództwo o zwrot wyłożonej sumy¹¹. Taki tryb będzie dla wierzyciela korzystniejszy, gdy bardziej niż na samych kosztach zależy mu na sprawnym wykonaniu czynności. Decydując się bowiem na tryb wskazany w art. 1049 § 1 k.p.c., należy liczyć się z dwoma problematycznymi z punktu widzenia wierzyciela sytuacjami. Po pierwsze, umocowanie do wykonania czynności może zostać dokonane wyłącznie po bezskutecznym upływie oznaczonego przez sąd terminu. Po drugie, jak już wskazano wyżej, na każde postanowienie sądu wydane w rzeczonym trybie przysługuje zażalenie, co daje dłużnikowi możliwość utrudniania i opóźniania postępowania egzekucyjnego. Nie bez znaczenia jest również fakt, iż art. 1049 § 1 zd. 1 k.p.c. dopuszcza wykonanie wnioskowanej czynności przez dłużnika. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której wierzyciel, z uwagi na zaistniałe okoliczności bądź pozyskane informacje, nieznane mu przed zawarciem umowy, nie będzie zainteresowany dalszym wykonaniem czynności przez dłużnika. Wybór odpowiedniego trybu należy zatem do wierzyciela, który powinien rozważyć płynące z tego korzyści¹².

⁹ Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 1971 r., II CZ 16/71, OSNCP 1971/9/162.

¹⁰ W. Kowalski, *Glosa do uchwały SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06*, PPE 2007, nr 4, s. 93.

¹¹ Uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68, OSNC 1969/1/9.

¹² F. Zedler, *Glosa do uchwały SN z dnia 10 maja 1989 r., III CZP 36/89*, OSP 1990/11–12/367.

W literaturze przedmiotu U. Moszczyńska wyróżniła trzy przypadki upoważnienia do zastępczego dokonania czynności:

- upoważnienie udzielone przez ustawodawcę, tj. art. 479 Kodeksu cywilnego¹³, zgodnie z którym jeżeli przedmiotem świadczenia jest określona liczba rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, wierzyciel może w razie zwłoki dłużnika nabyć na jego koszt taką samą liczbę rzeczy tego samego gatunku albo żądać od dłużnika zapłaty ich wartości, zachowując w obu wypadkach roszczenie o naprawienie szkody wynikłej ze zwłoki;
- upoważnienie wierzyciela przez dłużnika do dokonania czynności w ramach swobody umów (np. dokonania innej czynności zamiennej);
- upoważnienie udzielone na mocy wyroku sądu – art. 480 § 1 k.c.¹⁴

Szczególną uwagę należy zwrócić na ostatni z wyżej wymienionych przypadków. Pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 lutego 2016 r. zaprzeczył dotychczas prezentowanej w nauce¹⁵ i orzecznictwie¹⁶ wykładni przepisu art. 1049 k.p.c. Wykładnia ta była następująca: dyspozycja zawarta w wymienionym przepisie zachodzi wyłącznie w sytuacji, gdy w tytule wykonawczym stwierdzającym obowiązek wykonania czynności nie ma umocowania wierzyciela do jej dokonania na koszt dłużnika i pomimo faktu, iż przedmiot postępowania przewidziany w art. 480 k.c. i 1049 k.p.c. jest ten sam, to trybów tych nie można ze sobą utożsamiać, stosować zamiennie, czy też uzupełniając¹⁷.

W przywołanej uchwale SN stwierdził bowiem, iż wierzyciel, który w postępowaniu sądowym otrzymał upoważnienie do wykonania czynności na koszt dłużnika, może – na podstawie art. 1049 § 1 zd. 2 k.p.c. – żądać przyznania mu przez sąd sumy potrzebnej do wykonania tej

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1740 ze zm.); dalej: k.c.

¹⁴ U. Moszczyńska, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 129.

¹⁵ O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Jakubckiego, Warszawa 2008, s. 1421.

¹⁶ Uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68, OSNCP 1969/1/9.

¹⁷ Zob. uzasadnienie uchwały SN z dnia 17 lutego 2016 r., III CZP 106/15, OSNC 2017/2/13.

czynności i – wbrew dotychczasowemu stanowisku – wniosek ten nie podlega oddaleniu jako bezzasadny¹⁸. W uzasadnieniu uchwały wskazano, iż wykonanie zastępcze przewidziane w art. 480 k.c. jest rodzajem egzekucji, gdyż z założenia ma doprowadzić do zaspokojenia wierzyciela, jednak z taką różnicą, iż odbywa się to na podstawie prawa materialnego, a nie procesowego. Zdaniem SN dotychczasowa wykładnia „pozbawiała art. 480 k.c. praktycznego zastosowania i stawiała wierzyciela upoważnionego na podstawie tego przepisu w gorszej pozycji aniżeli wierzyciela uprawnionego na podstawie art. 1049 k.p.c.”, głównie z uwagi na fakt, iż w sytuacji, gdy wykonanie zastępcze uzależnione było od wyłożenia znacznych środków pieniężnych, których wierzyciel nie posiadał i których nie mógł uzyskać przed wykonaniem zastępczym, aspekt finansowy pozbawiał go możliwości realizacji tytułu wykonawczego. Sąd Najwyższy podzielił zatem kierunek wykładni art. 480 § 1 k.c. w zw. z art. 1049 § 1 k.p.c. przyjęty w wielu poprzednich judykatach odnoszących się przede wszystkim do kwestii usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych¹⁹. W opinii składu orzekającego odejście od dotychczasowej wykładni ma zapewnić efektywniejsze wykonanie wyroków zobowiązujących dłużnika do podjęcia czynności zastępowalnych, bez szkody dla jego uzasadnionych interesów.

W odniesieniu do komentowanego orzeczenia wyodrębniły się dwa skrajnie odmienne stanowiska. Według M. Gutowskiego stanowisko SN zawarte w rzeczonej uchwale jest słuszne. Autor ten sygnalizuje, iż uniemożliwienie wierzycielowi skorzystania z trybu przewidzianego w art. 1049 k.p.c., wyłącznie ze względu na jego literalne brzmienie, niewczyłoby cel wskazanej w art. 480 k.c. instytucji z uwagi na brak możliwości skutecznej realizacji uzyskanego uprawnienia²⁰.

¹⁸ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 3.

¹⁹ Zob. wyrok SN z dnia 6 października 1972 r., I CR 274/72, Legalis nr 16583; uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06, OSNC 2007/1/11; wyrok SN z dnia 23 maja 2013 r., I CSK 531/12, OSNC – Zb. dodatkowy 2014/C/53/95.

²⁰ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019, art. 480, nb 8, Legalis.

Przeciwstawny pogląd zaprezentował M. Krakowiak, podkreślając, iż SN podjął uchwałę wbrew wykładni językowej i historycznej, jedynie na podstawie wykładni funkcjonalnej, i z niebudzącej dotychczas wątpliwości treści art. 1049 k.p.c. wyprowadził daleko idące wnioski prawne. Autor ten słusznie wskazał, iż wykonanie zastępcze z art. 480 k.c. jest instytucją prawa cywilnego, która ma charakter nieegzekucyjny, dlatego też nie może być stosowana z egzekucją czynności zastępowalnej zamiennie lub posiłkowo. Gdyby bowiem przyjąć pogląd SN, doszłoby do pominięcia pierwszej fazy egzekucji z art. 1049 § 1 zd. 1 k.p.c., która – jak już wskazano we wstępie – implikuje możliwość zastosowania trybu sądowej egzekucji czynności zastępowalnej²¹.

Zestawiając ze sobą dwa przedstawione poglądy, należy przychylić się do stanowiska M. Krakowiaka. Autor ten ma bowiem rację, stwierdzając, iż obowiązek sformułowania treści żądania pozwu leży po stronie wierzyciela – szczególnie w sytuacji, gdy jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika – i winien on *in concreto* ocenić, który z trybów jest dla niego korzystniejszy. Jak trafnie wskazał F. Zedler: „Każdy z tych trybów daje bowiem wierzycielowi innego rodzaju korzyści, inne też stwarza niedogodności. Wybór trybu, rzecz jasna, należy do wierzyciela, który podejmuje działania, jakie uważa z jego punktu widzenia za najlepsze”²².

Pomimo poddania stanowiska SN krytyce, niewątpliwie należy zaaprobować pogląd o „potrzebie ochrony interesu wierzyciela, interesu społecznego i powagi wymiaru sprawiedliwości”²³ – przy czym powinno to zostać dokonane poprzez zmianę treści art. 480 k.c. oraz art. 1049 k.p.c., nie zaś na drodze zaprezentowanej wykładni.

²¹ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 11.

²² F. Zedler, Glosa do uchwały SN z dnia 10 maja 1989 r., III CZP 36/89, OSP 1990/11–12/367.

²³ Zob. uzasadnienie uchwały SN z dnia 17 lutego 2016 r., III CZP 106/15, OSNC 2017/2/13.

3. Katalog czynności zastępowalnych

W rozumieniu art. 1049 k.p.c. katalog czynności zastępowalnych jest katalogiem otwartym. W piśmiennictwie czynność zastępowalna nie została jednoznacznie zdefiniowana. Wskazuje się jednak kilka jej cech:

- czynność nie jest ściśle związana z osobą dłużnika, może zostać dokonana przez osobę trzecią bez uszczerbku dla interesu wierzyciela. Przy tej czynności nie jest bowiem istotne, kto jej dokona, istotny jest jedynie jej rezultat²⁴. W judykaturze wskazano, iż do uznania konkretnej czynności za „zastępowalną” w rozumieniu prawa procesowego nie jest konieczne, aby możliwe było jej dokonanie przez osobę inną niż dłużnik. Przypisując danej czynności charakter zastępowalny, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na prawny bądź gospodarczy interes wierzyciela²⁵;
- czynności, które wymagają określonych kwalifikacji, ale na tyle powszechnych, że nie musi ich dokonywać ktoś o niepowtarzalnych umiejętnościach²⁶. Mogą to być także czynności, które należy wykonać przy wykorzystaniu szczególnych umiejętności lub narzędzi – jeśli będą mogły wykonać tę czynność z tym samym skutkiem co dłużnik²⁷;
- czynność, którą może za dłużnika wykonać osoba trzecia, nawet jeśli do jej wykonania potrzeba specjalnych uzdolnień, o ile tylko istnieje – poza dłużnikiem – taka osoba²⁸.

Jako przykłady takich czynności można wskazać wszelkie świadczenia mechaniczne polegające na wykonaniu umów: o dzieło, o roboty budowlane, o świadczenie usług, przewozu; czynności rzemieślnicze,

²⁴ Zob. I. Gil, G. Sikorski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom VIII. Komentarz*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, art. 1049, s. 1439.

²⁵ Zob. uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06, OSNC 2007/1/11.

²⁶ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 1.

²⁷ Z. Świeboda, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2001, s. 426–427; odmiennie – zob. B. Dobrzański [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1976, s. 1341.

²⁸ U. Moszczyńska, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 127.

prace w gospodarstwie rolnym, wykonanie prac tynkarskich, budowę i rozbiórkę domu, naprawę rzeczy powszechnego użytku²⁹. Przy czym za każdym razem należy wziąć pod uwagę specyfikę danej czynności, jeżeli bowiem świadczenie (np. wykonanie umowy o roboty budowlane) będzie wymagało unikalnej technologii, którą dysponuje wyłącznie dłużnik, czynność taką należy uznać za niezastępowalną³⁰.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 czerwca 2006 r.³¹ dokonał zmiany kwalifikacji prawnej czynności złożenia przez dłużnika oświadczenia w odpowiedniej treści i formie z czynności niezastępowalnej na czynność zastępowalną, czym w przełomowy sposób zakwestionował dotychczas panujący pogląd, iż egzekucja orzeczonego wyrokiem obowiązku dłużnika usunięcia naruszenia dóbr osobistych wierzyciela poprzez publikację odpowiedniej treści oświadczenia (przeprosiny lub ubolewania) jest klasycznym przykładem czynności niezastępowalnej³². Stosownie do art. 24 k.c. temu, którego dobro zostało naruszone, przysługuje szereg roszczeń, m.in. o usunięcie skutków naruszenia poprzez złożenie oświadczenia w odpowiedniej treści i formie. W praktyce treść będzie obejmować przeproszenie lub wyrazy ubolewania, a forma będzie zależna od okoliczności konkretnej sprawy. W opinii SN podstawowym celem prawnym związanym z aktem przeproszenia (ubolewania) jest zniweczenie skutków dokonanego naruszenia, nie zaś uzyskanie stanu satysfakcji, co w drodze przymusu sądowego lub egzekucyjnego i tak przeważnie nie jest możliwe. Podstawą takiego twierdzenia był charakter czynności niezastępowalnej, który jest *stricte* osobisty. Zachowanie polegające na złożeniu przeprosiny musi zatem być ściśle

²⁹ U. Moszczyńska, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 128; U. Moszczyńska, *Wybrane aspekty egzekucji czynności niezastępowalnych*, PPE 2020, nr 4, Legalis; M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciło, Warszawa 2019, art. 1049, nb 1, Legalis; E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 1978, s. 668.

³⁰ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 1.

³¹ III CZP 23/06, OSNC 2007/1/11.

³² M. Kierska, T. Marek, *Egzekucja roszczenia o usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych poprzez złożenie oświadczenia w odpowiedniej treści i formie*, PPE 2016, nr 2, Legalis.

związane ze stanem emocjonalnym dłużnika, zazwyczaj z uczuciem żalu oraz ubolewania. W uzasadnieniu wskazano, iż o ile w aspekcie psychologicznym wywołanie takiego stanu ma kluczowe znaczenie, o tyle w aspekcie jurydycznym jest irrelevantne, gdyż z punktu widzenia prawnego istotą przeprosin jest skorygowanie obrazu osoby dotkniętej naruszeniem – najczęściej czci lub dobrego imienia – w oczach opinii publicznej lub innych osób, nie zaś wywołanie u naruszydiciela pozytywnej reakcji afektywnej. Sąd Najwyższy uznał, iż na kanwie rozwoju środków masowego przekazu, szybkości wymiany wszelkich informacji, a co za tym idzie – powstania społeczeństwa informacyjnego, w interesie pokrzywdzonego będzie uznanie, że ogłoszenie o treści wyroku to czynność zastępowalna, gdyż właśnie z uwagi na powyższe kluczowe jest, aby „ukazało się ono jak najszybciej i stanowiło surogat oświadczenia złożonego przez samego naruszydiciela”. Kolejnym argumentem SN było stwierdzenie, iż art. 1050 k.p.c., dopuszczający stosowanie przymusu osobistego (bezpośredniego), we współczesnym systemie prawa egzekucyjnego jest reliktem. W związku z tym w każdej sytuacji, w której jest to możliwe, a szczególnie wtedy, gdy żąda tego wierzyciel, należy rezygnować z tego sposobu egzekucji. W świetle przedstawionego orzeczenia wykładnia przepisów o egzekucji świadczeń niepieniężnych powinna zatem zmierzać w kierunku art. 1047 k.p.c. i art. 1049 k.p.c., zawierających bardziej nowoczesne rozwiązania. Przepisy art. 1050 k.p.c. należy stosować tylko w szczególnych wypadkach i traktować jako ostateczność³³.

Stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w przywołanej uchwale wzbudziło w doktrynie wiele kontrowersji. Wyrażnie zarysował się krytyczny odbiór tego poglądu³⁴.

³³ III CZP 23/06, OSNC 2007/1/11.

³⁴ Zob. glosy K. Knoppka [w:] M.Prawn. 2007, nr 17, s. 968–969 oraz W. Kowalskiego [w:] PPE 2007, nr 4, s. 93–101; H. Ciepla [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2011, s. 688; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Sopot 2017, s. 439–440; M. Krakowiak [w:] *Kodeks..., op. cit.*, art. 1049, nb 12; I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095'*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, art. 1049, nb 6, Legalis; U. Moszczyńska, *Wybrane..., op. cit.*, Legalis; A. Żurowicz, *Tryb egzekucji sądowej czynności niezastępowalnych*, Prawn. 2013, nr 14, s. 742–745; pogląd przeciwny – M. Kierska, T. Marek, *Egzekucja..., op. cit.*, Legalis.

Mając na względzie, iż argumenty przemawiające za stosowaniem zarówno art. 1050 § 1 k.p.c., jak i art. 1049 § 1 k.p.c. były przedmiotem naukowego zainteresowania i pozostają poza zakresem czynionej analizy, poniżej zostanie przedstawione wyłącznie stanowisko autora niniejszego opracowania³⁵.

Na wstępie należy wskazać, iż zgodnie z brzmieniem art. 24 § 1 zd. 2 k.c. oświadczenie osoby, która dopuściła się naruszenia dóbr osobistych, ma przede wszystkim usunąć skutki tego naruszenia. W tym kontekście zaprezentowane przez SN rozstrzygnięcie należy ocenić pozytywnie. Wierzyciel zostaje bowiem wyposażony w kolejne prawne narzędzie, do którego może się odwołać, gdy dłużnik decyduje się na niewykonanie prawomocnego wyroku sądu. Słusznie wskazuje M. Łochowski, iż w pewnych okolicznościach istotna jest sama forma złożenia oświadczenia. Autor ten podaje jako przykład sytuację, gdy oświadczenie ma zostać złożone w formie ogłoszenia w prasie bądź zostać odczytane przez lektora w programie radiowym lub telewizyjnym. Z całą pewnością należy stwierdzić, iż w podanym przykładzie za doniosłość publikacji odpowiada jej treść, nie zaś podmiot zlecający, dlatego w pewnych okolicznościach złożenie oświadczenia w odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie jest czynnością zastępowalną³⁶.

Z drugiej jednak strony warto odnotować stanowisko M. Kierskiej oraz T. Marka. Według tych autorów, gdy naruszenie dobra osobistego nie wyszło poza stosunek między naruszcycielem i pokrzywdzonym bądź do którego doszło w wąskim kręgu osób, egzekucja może być przeprowadzona wyłącznie w trybie art. 1050 k.p.c. Z reguły dzieje się tak w sytuacjach, gdy oświadczenie wobec określonych osób ma zostać złożone przez dłużnika osobiście lub ma przybrać formę listu skierowanego do wierzyciela i podpisanego przez dłużnika³⁷.

Kluczowy dla czynionej tu analizy jest fakt, iż przywołana uchwała SN została podjęta na kanwie ówczesnie obowiązujących przepisów, które nie

³⁵ Zob. też: M. Kierska, T. Marek, *Egzekucja...*, *op. cit.*, Legalis.

³⁶ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 1.

³⁷ M. Kierska, T. Marek, *Egzekucja...*, *op. cit.*, Legalis.

przewidywały umożliwienia wierzycielowi złożenia wniosku o nakazanie dłużnikowi zapłaty sumy pieniężnej na jego rzecz³⁸. Jak przyjął M. Krakowiak: „Jest to bowiem w stosunku do dotychczasowego systemu grzywnien z zamianą na areszt nowoczesny sposób egzekucji świadczeń niepieniężnych”. Dlatego też pogląd prezentowany przez SN, jakoby egzekucja świadczeń niepieniężnych w trybie art. 1050 i n. k.p.c. była nieefektywna, nieskuteczna i anachroniczna, stracił na aktualności.

Rekapitułując, nie można odmówić racji zarówno argumentom podnoszonym przez krytyków, jak i zwolenników rzeczonoego judykatu. Natomiast w opinii autora niniejszego artykułu, szczególnie przy uwzględnieniu obecnego brzmienia art. 1050¹ k.p.c., należy opowiedzieć się za stanowiskiem pośrednim. Mając na uwadze, iż gestorem postępowania egzekucyjnego jest wierzyciel, a sąd, co do zasady, związany jest jego wnioskiem, wybór trybu egzekucji roszczenia o usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych należy pozostawić w gestii wierzyciela³⁹. To bowiem wierzyciel, nie sąd, może najlepiej ocenić, czy wykonanie zasądzonej czynności w trybie art. 1049 k.p.c. odbiera mu element osobistej satysfakcji, poczucia sprawiedliwości, upokorzenia naruszonego, czy też zależy mu wyłącznie na usunięciu skutków nadszarpniętego wizerunku w oczach osób trzecich, bez odwoływania się do pożądanego stanu emocjonalnego dłużnika⁴⁰.

4. Postępowanie

4.1. Uwagi wstępne

Sądem właściwym do złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji jest sąd rejonowy, w którego okręgu czynność ma być wykonana⁴¹. Jeżeli miejsce spełnienia świadczenia nie jest oznaczone ani nie wynika z właściwości

³⁸ Zob. art. 1050¹ k.p.c.

³⁹ Zob. uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06, OSNC 2007/1/11.

⁴⁰ Inaczej: K. Knoppek, *Glosa do uchwały SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06*, M.Prawn. 2007, nr 17, s. 968–969.

⁴¹ Por. art. 758 k.p.c.

zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione w miejscu, gdzie w chwili powstania zobowiązania dłużnik miał zamieszkanie lub siedzibę⁴². Jeżeli zobowiązanie ma związek z przedsiębiorstwem dłużnika, o miejscu spełnienia świadczenia rozstrzyga siedziba przedsiębiorstwa⁴³. Do wniosku o wszczęcie egzekucji w trybie art. 1049 k.p.c. zastosowanie mają wymogi wskazane w art. 797 k.p.c. oraz art. 796 k.p.c.

Z przedmiotowym wnioskiem powód może wystąpić dopiero w sytuacji upływu terminu wyznaczonego pozwanemu na dobrowolne spełnienie świadczenia⁴⁴. W literaturze przedmiotu zgodnie wskazuje się, iż wierzyciel może zażądać w jednym wniosku wezwania dłużnika do wykonania czynności, udzielenia upoważnienia do jej wykonania na jego koszt oraz przyznania odpowiedniej sumy na koszty wykonania zastępczego⁴⁵.

Jak wskazano w orzecznictwie, sąd związany jest wnioskiem wierzyciela co do sposobu przeprowadzenia egzekucji, chyba że po rozpoznaniu sprawy dojdzie do przekonania, iż zasadna jest egzekucja z innej podstawy prawnej niż tego zażądał wierzyciel. W takim wypadku sąd ten stosuje środki przymuszające przewidziane we właściwym przepisie, bez względu na treść wniosku wierzyciela⁴⁶.

Opłata od wniosku o wezwanie dłużnika do wykonania egzekwowanej czynności w wyznaczonym terminie oraz umocowanie wierzyciela do wykonania tej czynności na koszt dłużnika w razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu wynosi 200 zł⁴⁷.

Należy również pamiętać, iż w sytuacji, gdy mamy do czynienia ze świadczeniem przemiennym, musi być ono jednoznacznie określone. Dlatego też wniosek o wszczęcie egzekucji w trybie art. 1049 k.p.c. musi poprzedzić wyczerpanie dyspozycji art. 798 k.p.c.⁴⁸

⁴² Por. art. 454 § 1 zd. 1 k.c.

⁴³ Por. art. 454 § 2 k.c.

⁴⁴ Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 7 marca 2013 r., I ACa 1096/12, Legalis; uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68, OSNC 1969/1/9.

⁴⁵ I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 8.

⁴⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 20 grudnia 1988 r., III CRN 429/88, OSNC 1991/1/11.

⁴⁷ Zob. art. 70 pkt 1 u.k.s.c.

⁴⁸ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 2.

4.2. Faza pierwsza – wezwanie dłużnika

W sytuacji uwzględnienia wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji czynności zastępowalnej sąd wydaje postanowienie, w którym wzywa dłużnika do realizacji treści tytułu wykonawczego w określonym terminie. Dopiero bezskuteczny upływ terminu wyznaczonego przez sąd daje możliwość upoważnienia wierzyciela do dokonania czynności na koszt dłużnika⁴⁹.

Sąd ma obowiązek doręczyć dłużnikowi zawiadomienie o wszczęciu egzekucji, odpis wniosku wierzyciela oraz odpis tytułu wykonawczego przy pierwszej czynności egzekucyjnej, tj. doręczeniu postanowienia wyznaczającego termin na wykonanie czynności pod rygorem umocowania wierzyciela do jej wykonania⁵⁰. Zgodnie z brzmieniem art. 795 § 2 k.p.c. od doręczenia zawiadomienia o wszczęciu egzekucji biegnie dla dłużnika termin do wniesienia zażalenia na nadanie klauzuli wykonalności, przy czym akceptowalne jest wniesienie go jeszcze przed doręzeniem zawiadomienia⁵¹.

Ustalając powyższy termin, sąd winien wziąć pod uwagę okoliczności celowego wydłużania rokowań, brak podjęcia działań zmierzających do wykonania wyroku oraz brak określenia przez dłużnika ostatecznego terminu wykonania nałożonego obowiązku⁵². Termin powinien być zatem wyznaczony w taki sposób, aby umożliwić dłużnikowi jego realne dotrzymanie. Z powodu sądowego charakteru terminu może on zostać z ważnych przyczyn przedłużony⁵³. Mając na uwadze brzmienie art. 169 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. dłużnik może skutecznie złożyć wniosek o przywrócenie terminu do wykonania czynności wyłącznie w sytuacji, gdy wykonał ją przed złożeniem wniosku⁵⁴.

⁴⁹ Zob. uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68, OSNC 1969/1/9.

⁵⁰ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 6.

⁵¹ Zob. uchwała SN z dnia 2 grudnia 2003 r., III CZP 90/03, OSNC 2005/2/21; uchwała SN z dnia 5 maja 1988 r., III CZP 29/88, OSNC PiUS 1989/10/151.

⁵² Zob. postanowienie SO w Elblągu z dnia 28 sierpnia 2009 r., I CZ 267/09, Lex nr 512756.

⁵³ Por. art. 166 k.p.c.

⁵⁴ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 8.

Zgodnie z dominującym poglądem wyrażonym w literaturze przedmiotu m.in. przez I. Kunickiego oraz E. Habryn-Chojnacką wykonanie czynności przez dłużnika po upływie oznaczonego terminu jest skuteczne, o ile czynność ta została dokonana przed jej wykonaniem przez osobę trzecią; nie pozbawia to jednak wierzyciela możliwości naprawienia szkody wynikłej z opóźnienia dłużnika⁵⁵.

W egzekucji na podstawie art. 1049 k.p.c. (inaczej niż w art. 1050 § 1 k.p.c.) sąd nie ma obowiązku wysłuchania stron przed wezwaniem dłużnika do wykonania czynności w wyznaczonym terminie. Sąd może jednak wysłuchać jedną lub obie strony na każdym etapie postępowania⁵⁶. W orzecznictwie wskazano natomiast, iż mimo fakultatywności wysłuchania stron, w konkretnych okolicznościach sprawy może się to okazać niezbędne, w szczególności w celu zakreslenia dłużnikowi stosownego terminu do jej wykonania⁵⁷.

4.3. Faza druga – umocowanie wierzyciela

W razie bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego dłużnikowi na wykonanie czynności sąd upoważni wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika⁵⁸. Jeżeli wierzyciel pierwotnie nie zażądał we wniosku upoważnienia do dokonania czynności zastępczej, a dłużnik nie wykonał obowiązku w wyznaczonym terminie, wierzyciel może złożyć kolejny wniosek w terminie i pod rygorem wskazanym w art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Sąd po upływie wyznaczonego terminu nie podejmie dalszych działań z urzędu⁵⁹.

Jednocześnie z upoważnieniem wierzyciela do dokonania czynności zastępczej na koszt dłużnika albo osobnym postanowieniem sąd

⁵⁵ Tak trafnie: I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 14; E. Habryn-Chojnacka, *Wykonanie czynności na koszt dłużnika. Komentarz praktyczny*, art. 1049, nb 6, Lex.

⁵⁶ I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 11.

⁵⁷ Zob. uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68, OSNC 1969/1/9.

⁵⁸ Przy czym należy mieć na uwadze, iż sąd, udzielając upoważnienia, nie wskazuje osoby, która ma daną czynność wykonać. Wyboru dokonuje wierzyciel.

⁵⁹ E. Habryn-Chojnacka, *Wykonanie...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 3, Lex.

przyznaje (na wniosek wierzyciela) sumę potrzebną do jej wykonania. Zarówno postanowienia przyznające wierzycielowi odpowiednią sumę, jak i nakazujące jej częściowy zwrot stanowią tytuły egzekucyjne stwarzające podstawę do wszczęcia postępowania egzekucyjnego w trybie egzekucji świadczeń pieniężnych, a zatem po uzyskaniu klauzuli wykonalności są podstawą egzekucji⁶⁰. Jeżeli jednak wierzyciel sam wyłożył sumę potrzebną na wykonanie czynności w zastępstwie dłużnika, należy mu ją przyznać jako koszty egzekucyjne, z tym zastrzeżeniem, iż jest to możliwe wyłącznie, gdy został uprzednio umocowany przez sąd do jej wykonania na własny koszt. W przeciwnym razie wierzyciel będzie mógł dochodzić zwrotu tej sumy jedynie w osobnym procesie⁶¹.

Zgodnie z brzmieniem art. 6 k.c. to na wierzycielu spoczywa obowiązek wykazania wysokości kosztów niezbędnych do dokonania czynności w zastępstwie dłużnika. Przyznana przez sąd kwota nie może jednak przewyższać tych kosztów, gdyż jak trafnie wskazała U. Moszczyńska, jej przyznanie nie ma charakteru represyjnego⁶². Bezsporne jest, iż sąd w uzasadnionych przypadkach może dopuścić (na wniosek stron albo z urzędu, na podstawie art. 232 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) dowód z opinii biegłego w celu ustalenia wysokości sumy potrzebnej do wykonania czynności⁶³. W literaturze przedmiotu wskazuje się również, iż wierzyciel może także przedłożyć np.: kosztorys inwestorski, zestawienie kosztów niezbędnych do wykonania czynności, opinię prywatną, kosztorys prac przygotowany przez firmę usługową⁶⁴. Jeżeli w toku postępowania suma przyznana wierzycielowi okaże się niewystarczająca do wykonania czynności, kwota ta może być podwyższona na wniosek wierzyciela⁶⁵. Takie orzeczenie sąd wydaje na podstawie art. 359 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., przy czym rację ma M. Łochowski,

⁶⁰ S. Dalka, *Egzekucja świadczeń niepieniężnych*, PES 1994, nr 5, s. 20.

⁶¹ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 10.

⁶² U. Moszczyńska, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 139.

⁶³ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 9.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 19.

stwierdzając, iż podwyższenie przyznanej sumy jest możliwe tylko w razie zmiany okoliczności faktycznych, a nie jeżeli wynika np. z błędnej oceny wysokości niezbędnych kosztów dokonanej przez wierzyciela⁶⁶.

Zgodnie z dominującym poglądem wyrażanym w literaturze⁶⁷ oraz orzecznictwie⁶⁸ sąd na wniosek wierzyciela umocowanego w trybie art. 1049 k.p.c. do wykonania czynności na koszt dłużnika może na podstawie art. 1051 § 3 k.p.c. polecić komornikowi usunięcie oporu dłużnika przeszkadzającego tej czynności. Należy jednak odnotować stanowisko prezentowane w doktrynie, według którego w razie przeszkadzania przez dłużnika czynnościom wierzyciela przy wykonaniu zastępczym, wierzyciel jest uprawniony do zastosowania samopomocy w warunkach wskazanych w art. 343 k.c., a gdyby to nie było możliwe – do wytoczenia stosownego powództwa w celu uzyskania tytułu egzekucyjnego pozwalającego na przełamanie oporu dłużnika⁶⁹.

Wydaje się, iż z przedstawionych powyżej dwóch odmiennych stanowisk na aprobatę zasługuje to pierwsze, bowiem umocowanie wierzyciela do wykonania na koszt dłużnika wskazanej w tytule egzekucyjnym czynności (*facere*) mieści w sobie nakaz jej znoszenia (*patri*). Upoważnienie wierzyciela udzielone mu przez sąd egzekucyjny na podstawie art. 1049 k.p.c. w rozumieniu art. 1051 k.p.c. stwarza dla dłużnika zakaz szeroko rozumianego przeszkadzania czynnościom, do wykonania których wierzyciel został upoważniony⁷⁰. Trudno bowiem uznać za zasadne, iż w sytuacji bezprawnego oporu dłużnika wierzyciel winien jest dochodzić swych praw w oddzielnych postępowaniach, zamiast skorzystać z aparatu przymusu państwowego⁷¹.

⁶⁶ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 10.

⁶⁷ I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 21; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 10; A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2020, art. 1049, nb 10, Legalis.

⁶⁸ Por. uchwała SN z dnia 5 listopada 1986 r., III CZP 79/86, OSNC 1987/12/191.

⁶⁹ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 1049, nb 9.

⁷⁰ Por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 5 listopada 1986 r., III CZP 79/86, OSNC 1987/12/191.

⁷¹ Zastosowanie samopomocy w warunkach wskazanych w art. 343 k.c. nie będzie możliwe w każdej sytuacji.

5. Zakończenie postępowania

Sporny w doktrynie jest moment zakończenia egzekucji czynności zastępowalnej. Niektórzy autorzy uważają, iż egzekucja kończy się z chwilą zaspokojenia wierzyciela⁷², inni – że zakończenie egzekucji wiąże się z uzyskaniem od dłużnika sumy potrzebnej do wykonania zastępczego⁷³, natomiast ostatni z poglądów wiąże zakończenie egzekucji czynności zastępowalnej z wydaniem postanowienia upoważniającego wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika⁷⁴. W ocenie autora niniejszego artykułu trafne jest trzecie z przedstawionych stanowisk.

M. Łochowski słusznie przyjmuje, iż egzekucja czynności zastępowalnej kończy się wydaniem postanowienia upoważniającego wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika. W tym momencie cel postępowania zostaje osiągnięty, skoro dalsze wykonanie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym jest zależne tylko od woli wierzyciela. Po uprawomocnieniu się tego postanowienia sąd powinien więc uczynić na tytule wykonawczym wzmiankę o ukończeniu egzekucji i tytuł zastrzymać w aktach.

W świetle powyższego zasadne będzie postawienie pytania, czy wobec prawomocnego zakończenia egzekucji sąd jest uprawniony do wydania postanowienia przyznającego wierzycielowi sumę potrzebną do wykonania czynności. Odpowiedź będzie twierdząca. Dlaczego? Otóż postanowienie to dotyczy wydatków wierzyciela w toku postępowania, a więc *de facto* kosztów egzekucji. Wydanie takiego postanowienia po

⁷² Tak np. A. Adamczuk [w:] *Kodeks..., op. cit.*, art. 1049, nb 11, Legalis; U. Moszczyńska, *Egzekucja..., op. cit.*, s. 141; zob. też uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68, OSNCP 1996/1/9 oraz K. Korzan, *Głosa do uchwały SN z dnia 22 kwietnia 1968 r., III CZP 37/68*, NP 1969, nr 9, s. 1451.

⁷³ Tak np. Z. Świeboda [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. Z. Świebody, Warszawa 2004, s. 430 (art. 1049); J. Jankowski, *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego*, Kraków 1999, s. 206–207.

⁷⁴ M. Łochowski [w:] *Kodeks..., op. cit.*, art. 1049, nb 13 oraz pogląd aprobujący I. Gil, G. Sikorski [w:] *Kodeks..., op. cit.*, art. 1049, s. 1439.

zakończeniu egzekucji jest dopuszczalne⁷⁵. Wierzyciel powinien mieć jednak na uwadze, iż w rzeczonym przypadku zastosowanie znajdzie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której niedokonanie czynności niezbędnej do prowadzenia postępowania w terminie 6 miesięcy skutkuje jego umorzeniem, natomiast dokonanie kolejnej czynności nie jest już obwarowane tym terminem. Wniosek wierzyciela złożony po upływie wskazanego terminu powinien zatem zostać odrzucony jako niedopuszczalny⁷⁶.

⁷⁵ *Ibidem.*

⁷⁶ *Ibidem.*

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego

Aleksandra Klich

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

**STRESZCZENIE Głosa do postanowienia Sądu
Okręgowego w Olsztynie z dnia 22 lutego 2018 roku,
IX Cz 88/18 (doręczenia realizowane przez komornika
sądowego w obrocie międzynarodowym)**

W glosie omówiono postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 22 lutego 2018 roku (IX Cz 88/18) odnoszące się do kierowania korespondencji przez komorników sądowych w trybie art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000. Sąd Okręgowy w Olsztynie odmówił komornikom sądowym uprawnienia do kierowania korespondencji drogą pocztową do innych państw członkowskich. Autor glosy podejmuje polemikę ze stanowiskiem Sądu Okręgowego w Olsztynie. Dostrzega jednak szereg zalet przy stosowaniu przez komorników sądowych doręczeń w trybie art. 4 wyżej wymienionego rozporządzenia – tj. przy wykorzystaniu jednostek przekazujących i przyjmujących.

Słowa kluczowe: doręczenie korespondencji, jednostka przekazująca, rozporządzenie nr 1393/2007

**SUMMARY Gloss to the Decision of the Regional
Court in Olsztyn of 22 February 2018, IX Cz 88/18
(Service by a Bailiff in International Conduct)**

The gloss discusses the decision of the Regional Court in Olsztyn of 22 February 2018 (IX Cz 88/18) that concerns mailing addressed by bailiffs pursuant to art. 14 of the Regulation No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil and commercial matters and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000. The Regional Court in Olsztyn refused bailiffs the right to send mailing to other Member States. The author of the gloss disagrees with the position of the Regional Court in Olsztyn. However, he does notice a number of advantages if bailiffs apply services under art. 4 of the above-mentioned Regulation, i.e. using transmitting and receiving agencies.

Keywords: service of mailing, a transmitting agency, Regulation No 1393/2007

Glosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 22 lutego 2018 roku, IX Cz 88/18

(doręczenia realizowane przez
komornika sądowego w obrocie
międzynarodowym)

1. Wprowadzenie

Orzeczenia sądów powszechnych rzadko stają się przedmiotem analiz na łamach czasopism prawniczych. Moc oddziaływania takich orzeczeń jest z pewnością mniejsza niż tych wydanych przez Sąd Najwyższy. Autor niniejszej glosy zdecydował się jednak omówić postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 22 lutego 2018 r. (IX Cz 88/18)¹ z kilku względów. Wnioski, do jakich doszedł Sąd Okręgowy w Olsztynie są kontrowersyjne i niekoniecznie trafne. Sąd zdecydował się na publikację orzeczenia, a zatem

¹ Postanowienie SO w Olsztynie z dnia 22 lutego 2018 r., IX Cz 88/18, Lex nr 2448611.

jego treść jest powszechnie dostępna w systemach informacji prawnej. Z tego też względu tezy zawarte w omawianym orzeczeniu mogą wpływać na praktykę. Zagadnienie poruszone przez sąd dotyka sfery podstawowych gwarancji stron postępowania egzekucyjnego, tj. prawidłowości zawiadomienia przez komornika sądowego o podejmowanych czynnościach (art. 763 § 1 k.p.c.). Konsekwencje uchybień w tym zakresie mogą być wyjątkowo dotkliwe. Sytuacje omówione w orzeczeniu w związku z prawem do swobodnego przemieszczania się na obszarze Unii Europejskiej i nasilenia procesów migracyjnych są coraz częstsze. Nie bez znaczenia jest również fakt, że w obecnym stanie prawnym sprawy na kanwie przepisów postępowania egzekucyjnego rzadko będą rozstrzygane przez Sąd Najwyższy. Sąd Najwyższy może dokonać wykładni przepisów postępowania egzekucyjnego na skutek pytania prawnego, przy czym możliwość zadania takiego pytania jest mocno ograniczona z uwagi na zakres dopuszczalności zażalenia i skargi na orzeczenie referendarza sądowego w postępowaniu egzekucyjnym (art. 767⁴ § 1 k.p.c., art. 398²² § 1 k.p.c.). Możliwa jest również wykładnia w sprawie kasacyjnej dotyczącej odpowiedzialności odszkodowawczej komornika sądowego i Skarbu Państwa. Czasami pojawiają się sprawy niebędące sprawami egzekucyjnymi, dla rozstrzygnięcia których znaczenie ma interpretacja przepisów postępowania egzekucyjnego. Niewykluczone jest wreszcie dokonanie takiej wykładni w sprawie zainicjowanej skargą nadzwyczajną. Powyższe powinno skutkować zwiększeniem zainteresowania orzecznictwem sądów powszechnych dotyczących przepisów prawa egzekucyjnego. Oczekiwanie, że w problematycznej materii dotyczącej prawa egzekucyjnego wypowie się Sąd Najwyższy, może nie przynieść spodziewanego rezultatu.

2. Stan faktyczny i motywy rozstrzygnięcia

Stan faktyczny na potrzeby glosy można uprościć. Sąd Rejonowy w Lidzbarku Warmińskim oddalił wniosek dłużnika o przywrócenie terminu do wniesienia skargi na czynności komornika sądowego polegające na wszczęciu egzekucji, wezwaniu dłużnika do złożenia wyjaśnień, zajęciu wierzytelności i zajęciu rachunku bankowego. Jednocześnie sąd rejonowy odrzucił skargę na

czynności komornika sądowego. Dłużnik miał miejsce zamieszkania we Francji. Komornik sądowy doręczył dłużnikowi zawiadomienia o podjętych czynnościach drogą pocztową. Dłużnik nie zgodził się z decyzją sądu rejonowego i wniósł zażalenie. Sąd Okręgowy w Olsztynie uwzględnił zażalenie i uchylił postanowienie sądu rejonowego dotyczące rozstrzygnięcia o odrzuceniu skargi. Przyczyny decyzji sądu leżały poza zarzutami zażalenia. Sąd drugiej instancji ocenił, że wszelkie doręczenia dla dłużnika powinny zostać dokonane z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000² (dalej: rozporządzenie nr 1393/2007). Sąd uznał, że art. 16 rozporządzenia nr 1393/2007 zezwala na przekazywanie do doręczenia w innym państwie członkowskim zgodnie z przepisami rozporządzenia dokumentów pozasądowych. Do tej grupy dokumentów zaliczył zawiadomienia wystosowane przez komornika sądowego. Dostrzegł, że art. 14 omawianego aktu prawnego umożliwia doręczanie przez państwa członkowskie dokumentów sądowych i pozasądowych osobom zamieszkałym w innym państwie członkowskim bezpośrednio drogą pocztową – listem poleconym za potwierdzeniem odbioru lub równoważną przesyłką. Stwierdził jednak, że do kierowania korespondencji w ten sposób nie są uprawnieni polscy komornicy sądowi. Powołał się przy tym na art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 1393/2007 stanowiącego, iż każde państwo członkowskie wyznacza urzędników państwowych, organy lub inne osoby, zwane dalej «jednostkami przekazującymi», właściwe do przekazywania dokumentów sądowych lub pozasądowych, które mają zostać doręczone w innym państwie członkowskim. Jednostkami przekazującymi dokumenty sądowe i pozasądowe z terytorium kraju są wyłącznie sądy rejonowe, okręgowe, apelacyjne oraz Sąd Najwyższy. W tej sytuacji Sąd Okręgowy w Olsztynie ocenił, że doręczenie zagraniczne dokonane samodzielnie przez komornika sądowego drogą pocztową było nieskuteczne, albowiem nie był on upoważniony do dokonywania jakichkolwiek czynności przewidzianych

² Dz.Urz. UE 2007, L 324/79; sprostowanie Dz.Urz. UE 2009, L 292/48.

rozporządzeniem nr 1393/2007. Konsekwencją stwierdzonego uchybienia była niemożność uznania skargi złożonej przez dłużnika za spóźnioną, gdyż nie został on prawidłowo powiadomiony o skarżonych czynnościach, a co za tym idzie – nie rozpoczął się bieg terminu na złożenie skargi.

3. Stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości

Stanowisko Sądu Okręgowego w Olsztynie burzy dotychczasową praktykę komorników sądowych samodzielnie nadających przesyłki drogą pocztową do osób zamieszkałych poza granicami kraju. Ministerstwo Sprawiedliwości – Departament Prawa Europejskiego w piśmie z dnia 21 kwietnia 2021 r. (znak: DPE-I.820.1.2021), poinformowało, że zarówno wykładnia art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007, zezwalająca na bezpośrednie kierowanie korespondencji przez komorników sądowych, jak i koncepcja przeciwna, odmawiająca im tego prawa, jest dopuszczalna. Wiążąco w tej kwestii mógłby wypowiedzieć się wyłącznie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Ministerstwo Sprawiedliwości poinformowało również, że wobec planowanych zmian do rozporządzenia nr 1393/2007, które zmierzają do informatyzacji komunikacji pomiędzy jednostkami przekazującymi i przyjmującymi, tj. podłączenia tych jednostek do zdecentralizowanego systemu IT – rozszerzenie notyfikacji złożonej przez Polskę do art. 3 rozporządzenia – tj. uzupełnienie katalogu jednostek przekazujących, nie jest rozważanym w Ministerstwie Sprawiedliwości kierunkiem zmian (mając na uwadze koszty budowy systemu IT).

4. Próba oceny prawnej postanowienia Sądu Okręgowego w Olsztynie

W stosunkach między państwami członkowskimi Unii Europejskiej, w tym również z Danią³, podstawą doręczania dokumentów sądowych

³ Umowa między Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzona w Brukseli dnia 19 października 2005 r. (Dz.Urz. UE 2005, L 300/55).

i pozasądowych jest rozporządzenie nr 1393/2007⁴. Przewidziany w nim system doręczeń zakłada utworzenie przez państwa członkowskie jednostek przekazujących i przyjmujących, właściwych odpowiednio do przekazywania dokumentów sądowych lub pozasądowych, które mają zostać doręczone w innym państwie członkowskim, albo do przyjmowania dokumentów sądowych lub pozasądowych pochodzących z innego państwa członkowskiego. Jednostkami przekazującymi lub przyjmującymi w świetle rozporządzenia mogą być wyznaczeni urzędnicy państwowi, organy lub inne osoby (art. 2 rozporządzenia nr 1393/2007). Należy więc przyjąć, że również podmioty niepubliczne mogą wykonywać zadania jednostek przekazujących i przyjmujących⁵. Wyznaczenie jednostek przekazujących i przyjmujących należy do właściwości państw członkowskich. Już na gruncie poprzednio obowiązującego rozporządzenia Rady (WE) nr 1348/2000 w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych twierdzono, że możliwość przekazywania dokumentów między zdecentralizowanymi jednostkami (jednostkami przyjmującymi a przekazującymi) świadczy o znacznym postępie we współpracy sądowej między państwami członkowskimi. Z teoretycznego punktu widzenia regulacja ta ma na celu ograniczenie liczby poziomów niezbędnych w procesie przesyłania korespondencji, co z kolei ma zapewnić usprawnienie i przyspieszenie całej procedury⁶.

Na gruncie rozporządzenia nr 1393/2007 możliwe jest również przekazywanie dokumentów jednostkom przyjmującym drogą konsularną lub dyplomatyczną, doręczanie dokumentów przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, doręczanie drogą pocztową lub doręczanie bezpośrednie. Państwo członkowskie nie może całkowicie wykluczyć dokonywania na swoim

⁴ J. Ciszewski, *Doręczenia na podstawie prawa europejskiego* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. I, pod red. J. Gudowskiego, K. Weitza, Warszawa 2011.

⁵ Opinia prawna z dnia 8 stycznia 2013 r., znak: BAS-WAPEiM-3361/12, dotycząca zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Sejm RP VII kadencji, druk nr 1124.

⁶ K. Jończyk-Piskorska, M. Stańko, *Uwarunkowania prawno-organizacyjne stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1348/2000 w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych*, EPS 2006, nr 5, s. 61–64.

terytorium doręczeń za pośrednictwem poczty⁷. Nie może złożyć zastrzeżenia wyłączającego stosowanie art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007. W wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 2006 r. w sprawie C-473/04, Plumex p. Young Sports NV 48⁸, zaznaczono, że rozporządzenie nie ustanawia żadnej hierarchii między sposobami przekazywania i doręczania dokumentów, co w rezultacie umożliwia doręczenie dokumentu sądowego za pomocą jednego z tych sposobów lub poprzez łączne zastosowanie kilku z nich. W przypadku zaś łącznego zastosowania sposobów przekazywania i doręczania wskazanych w cytowanych przepisach, w celu ustalenia rozpoczęcia biegu terminu procesowego związanego z doręczeniem dokumentu adresatowi należy się odnieść do daty pierwszego doręczenia dokonanego na podstawie rozporządzenia.

Zauważono, że doręczenie pocztowe cieszy się dużą popularnością. Niskie koszty oraz szybkość charakterystyczne dla tego sposobu przekazywania dokumentów sprawiają, że jest on często wykorzystywany, a nawet preferowany w stosunku do przekazywania dokumentów za pośrednictwem jednostek przekazujących i przyjmujących⁹. Jak wynika z samego brzmienia art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007, doręczenie za pośrednictwem poczty nie musi koniecznie być dokonywane w formie przesyłki poleconej za potwierdzeniem odbioru. Wskazany przepis stanowi bowiem, że można także przeprowadzić doręczenie za pomocą przesyłki „równoważnej” listowi poleconemu za potwierdzeniem odbioru. W celu określenia znaczenia i zakresu wyrażenia „przesyłka równoważna” w rozumieniu art. 14 należy zaznaczyć, że z celu omawianego przepisu wynika, iż za „przesyłkę równoważną” można uznać wszelkie środki

⁷ T. Demendecki, *Kierunki zmian regulacji doręczeń międzynarodowych w stosunkach między państwami członkowskimi UE – wybrane problemy*, EPS 2007, nr 10, s. 4–14.

⁸ Lex nr 226251; orzeczenie wydano na gruncie uchylonego rozporządzenia Rady (WE) Nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w państwach członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych, zachowuje ono jednak aktualność.

⁹ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego na temat stosowania rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 4 grudnia 2013 r., EUR-Lex-52013DC0858-EN, s. 14

doręczania dokumentów sądowych wraz z dowodami tego doręczenia, które zapewniają podobną gwarancję do gwarancji udzielanej przez wysłany pocztą list polecony za potwierdzeniem odbioru. Dokładniej to ujmując, alternatywny sposób przekazywania dokumentu musi zapewniać taki sam poziom pewności i rzetelności jak list polecony za potwierdzeniem odbioru, zarówno w odniesieniu do otrzymania dokumentu przez jego adresata, jak i do okoliczności tego otrzymania. W kontekście szybkości postępowań sądowych istotne jest bowiem zagwarantowanie w jak największym stopniu, aby adresat rzeczywiście otrzymał doręczany dokument i aby otrzymanie go mogło zostać udowodnione przez nadawcę w sposób wiarygodny. Do sądu rozpatrującego sprawę w państwie członkowskim pochodzenia dokumentu należy upewnienie się, że adresat otrzymał dany dokument w takich warunkach, w których prawo adresata do obrony zostało poszanowane¹⁰.

Przechodząc do analizy stanowiska, jakie zajął Sąd Okręgowy w Olsztynie, należy zaznaczyć, iż możliwa jest wykładnia odmienna od przedstawionej w glosowanym postanowieniu, tj. dopuszczająca możliwość bezpośredniego kierowania korespondencji przez komorników sądowych w trybie art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007. Treść rozporządzenia nr 1393/2007 wskazuje, iż jednostki przekazujące wskazane przez państwo członkowskie są wyłącznie uprawnione (pomijając koncesję na rzecz organu centralnego z art. 3 lit. c i wyjątkowego trybu z art. 12 rozporządzenia nr 1393/2007) do przekazywania wniosków do jednostek przyjmujących w ramach procedury unormowanej w Sekcji I Rozdziału II rozporządzenia nr 1393/2007. Nie ma wątpliwości, że polski komornik sądowy nie może skorzystać ze sposobu przekazania dokumentów z art. 4 w zw. z art. 16 rozporządzenia nr 1393/2007 bez pośrednictwa sądu rejonowego, przy którym działa. Nie może również przesłać dokumentów celem ich przekazania lub doręczenia do polskiego urzędu konsularnego lub do właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego (art. 12 i 13

¹⁰ Wyrok TS z dnia 2 marca 2017 r., C-354/15, Andrew Marcus Henderson v. Novo Banco SA, ZOTSiS 2017/3/I-157.

rozporządzenia nr 1393/2007). Skoro ani ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne¹¹ w art. 26, ani art. 1134 k.p.c. nie nadaje takich uprawnień komornikom sądowym, to trudno przyjąć, że mają je oni na gruncie rozporządzenia nr 1393/2007. Pozostaje jeszcze kwestia możliwości skorzystania z art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007. W sprawozdaniu Komisji z dnia 4 grudnia 2013 r.¹² zaznaczono, że w ocenie Komisji brzmienie tego artykułu powinno zostać poprawione, tak aby możliwe było wyeliminowanie dwutorowej wykładni oraz zapewnienie, co do zasady, dostępu do doręczania drogą pocztową w sprawach transgranicznych każdemu zainteresowanemu. Proponowane zmiany do rozporządzenia nr 1393/2007 nie uwzględniają tej sugestii. Potwierdzenie interpretacji zezwalającej komornikom sądowym na korzystanie z art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007 może płynąć z art. 8 ust. 5. W przepisie tym, nawiązującym do art. 14 i podmiotów uprawnionych do doręczeń bezpośrednio drogą pocztową, posłużono się pojęciem organów lub osób, a nie jednostki przekazującej. Należy zwrócić uwagę, że wiele państw członkowskich umieściło komorników lub kancelarie komornicze na liście jednostek przekazujących. Przykładowo można tu wymienić Czechy, Portugalię, Francję. W Rumunii natomiast notariusze, komornicy sądowi oraz inne jednostki, do zakresu kompetencji których należy doręczanie pism za granicą, przekazują wnioski za pośrednictwem sądów rejonowych, w obszarze właściwości których prowadzą działalność lub mają siedzibę (art. 32 ust. 1 lit. a i lit. b ustawy nr 189/2003 w sprawie międzynarodowej pomocy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych).

W § 17 ust. 5 i 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad prowadzenia biurowości, rachunkowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych¹³ zapisano, że w celu doręczenia dokumentu w trybie przepisów art. 2–4 rozporządzenia nr 1393/2007 komornik zwraca się

¹¹ Dz.U. z 2021 r., poz. 823.

¹² Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego (...) z dnia 4 grudnia 2013 r., *op. cit.*

¹³ Dz.U. z 2018 r., poz. 2517.

do sądu rejonowego, przy którym działa, o skierowanie wniosku o doręczenie dokumentów do właściwej jednostki przyjmującej w wezwanym państwie członkowskim Unii Europejskiej. Do żądania komornik dołącza projekt wniosku o doręczenie sporządzony we właściwym języku urzędowym wraz z dokumentami oraz ich tłumaczeniem. Przepis ust. 5 stosuje się odpowiednio do doręczenia przez komornika dokumentu na podstawie przepisów Konwencji o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzonej w Hadze dnia 15 listopada 1965 r.¹⁴ W doktrynie dokumenty pochodzące od komorników sądowych zaliczano do dokumentów pozasądowych¹⁵. Ich doręczanie reguluje art. 16 rozporządzenia nr 1393/2007 odsyłający do trybów odnoszących się do dokumentów sądowych. Przedstawione uregulowanie w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości nie jest czytelne. Można podejrzewać, że nie chodziło o narzucenie komornikom sądowym przy doręczeniu dokumentów osobom zamieszkałym w innych państwach członkowskich wyłącznie trybu z art. 4 w zw. z art. 16 rozporządzenia nr 1393/2007.

Bez względu na rozstrzygnięcie dylematu dotyczącego prawnej dopuszczalności doręczenia przez komorników przy zastosowaniu art. 14 rozporządzenia nr 1393/2007, doręczenia w trybie art. 4 rozporządzenia nr 1393/2007 (z wykorzystaniem sądu rejonowego) w praktyce mogą okazać się dla komorników wygodne. Podstawowym problemem przy doręczeniu drogą pocztową jest uzyskanie właściwego potwierdzenia odbioru przesłanej korespondencji. Nierzadko zdarzają się sytuacje, w których stosowne potwierdzenia nie nadchodzą. Wybór instrumentu służącego do doręczenia korespondencji poza granicami kraju należy do komornika sądowego. Ewentualny brak możliwości potwierdzenia sku-

¹⁴ Dz.U. z 2000 r., poz. 968 i 969.

¹⁵ J. Zatorska [w:] *Komentarz do rozporządzenia nr 1393/2007 dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, Lex/el. 2012, art. 1; tak również ocenił Sąd Okręgowy w Olsztynie w glosowanym orzeczeniu w nawiązaniu do wyroku TS z dnia 11 listopada 2015 r., C-223/14, Tecom Mican SI I José Arias Domínguez, ZOTSiS 2015/11/I-744.

teczności doręczenia i w konsekwencji zwłoka w postępowaniu będzie obciążała organ egzekucyjny, co może w niektórych przypadkach stanowić podstawę skargi na naruszenie prawa strony do przeprowadzenia i zakończenia bez nieuzasadnionej zwłoki sprawy egzekucyjnej¹⁶. W przypadku przekazania wniosku o doręczenie do sądu, to sąd jako jednostka przekazująca jest zmuszony do ewentualnego nadzorowania i monitowania doręczenia po dostarczeniu korespondencji do jednostki przyjmującej. Również skuteczność doręczenia nie powinna budzić wątpliwości. Potwierdzenie doręczenia następuje przez jednostkę przyjmującą na formularzu – poświadczeniu doręczenia albo informacji o niemożności doręczenia dokumentów (art. 10 rozporządzenia nr 1393/2007). Po otrzymaniu przez sąd tego poświadczenia winno ono zostać niezwłocznie przekazane komornikowi sądowemu. Z doręczeniem korespondencji może wiązać się prawomocność czynności komornika sądowego, warunkująca przystąpienie do kolejnych etapów egzekucji (przykładowo art. 952 k.p.c.).

Problemem może być również ocena, czy doszło do skutecznego doręczenia przy zwrocie przesyłki bądź potwierdzenia odbioru przez operatora pocztowego. W takim wypadku organ egzekucyjny będzie zmuszony do ustalenia przyczyn zwrotu przesyłki oraz oceny skuteczności doręczenia. W sprawozdaniu Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego na temat stosowania rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 4 grudnia 2013 r. podniesiono, że obowiązujące w państwach członkowskich przepisy dotyczące doręczania dokumentów drogą pocztową znacząco się od siebie różnią i skuteczne stosowanie „doręczania zastępczego” jest poważnie utrudnione. Problematyczna jest już kwestia wskazania, według jakiego porządku prawnego powinno

¹⁶ Zob. art. 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. z 2018 r., poz. 75).

ocenić się skuteczność doręczenia zastępczego (prawa miejsca nadania czy prawa miejsca zaadresowania) – tj. przykładowo, czy skuteczność doręczenia zastępczego byłaby warunkowana zastosowaniem procedury analogicznej do przewidzianej w art. 139 k.p.c. (podwójne awizo), czy też wystarczające byłoby zachowanie procedury „doręczenia zastępczego” przewidzianej w prawie członkowskim, do którego dokument został zaadresowany. Analiza art. 19 ust. 1 lit. a oraz art. 7 ust. 1 rozporządzenia nr 1393/2007 wskazuje, że właściwy byłby wariant drugi. Należy jednak zwrócić uwagę, że przekazana do innego państwa członkowskiego przesyłka nie będzie traktowana przez miejscowego operatora pocztowego jako przesyłka sądowa, a przepisy obowiązujące w poszczególnych państwach przewidują różne rozwiązania. O tym, czy istnieje możliwość uznania skuteczności „doręczenia zastępczego” przy kierowaniu przesyłek do danego państwa członkowskiego bezpośrednio drogą pocztową i na jakich warunkach, najlepiej upewnić się na stronach europejskiego portalu e-sprawiedliwość¹⁷ w zakładce „Narzędzia dla sądów i prawników”. Pobieżna analiza przedstawionych tam informacji prowadzi do wniosku, że „doręczenie zastępcze” w formie znanej w Polsce i obowiązującej w postępowaniu egzekucyjnym, tj. „podwójne awizo” (art. 759² § 2 k.p.c. i art. 139 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), nie jest możliwe w innych państwach członkowskich. Wiele państw dopuszcza natomiast możliwość doręczenia za pośrednictwem innej osoby (dorosłych domowników itp.), przy czym krąg tych osób nie jest jednolity i nie zawsze pokrywa się z katalogiem z art. 138 k.p.c. Zmiany w tym zakresie przewiduje projekt zmian w rozporządzeniu nr 1393/2007¹⁸.

Minusem zastosowania trybu z art. 4 w zw. z art. 16 rozporządzenia nr 1393/2007 jest w przypadku niektórych państw członkowskich konieczność poniesienia kosztów doręczenia (art. 11 ust. 2. rozporządzenia)¹⁹.

¹⁷ Źródło: <https://e-justice.europa.eu/> (dostęp: 29.06.2021).

¹⁸ Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczanie dokumentów) z dnia 31 maja 2018 r., EUR-Lex-52018PC0379-EN.

¹⁹ Informacje na temat kosztów doręczenia zawiera serwis: <https://e-justice.europa.eu/>. Należy zwrócić uwagę, że niektóre państwa członkowskie pobierają opłatę bez względu na sposób doręczenia – we Francji jednostka przyjmująca (komornik sądowy) samodzielnie

We Francji opłata stała z tytułu doręczenia wynosi 48,75 EURO²⁰. Uiszczenie opłaty warunkuje przystąpienie przez jednostkę przyjmującą do doręczenia. Z tego względu opłata musi zostać przekazana razem z wnioskiem o doręczenie korespondencji. W takich wypadkach wraz z projektem wniosku o doręczenie i dokumentami należy przekazać na rachunek właściwego sądu rejonowego opłatę. Projekt wniosku o doręczenie dokumentów winien zostać przez komornika sądowego przygotowany za pomocą interaktywnego formularza udostępnionego na stronie internetowej: <https://e-justice.europa.eu>. Wskazane jest przekazanie projektu wniosku w języku polskim oraz w języku państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek²¹. Jako jednostkę przekazującą należy wskazać sąd rejonowy, przy którym działa komornik i do którego zostanie przekazany projekt wniosku. Formularz ułatwia odnalezienie właściwej jednostki przyjmującej na podstawie miejscowości, w której znajduje się miejsce zamieszkania adresata. Wymagane jest wypełnienie pola oznaczonego numerem 6.1.2, wskazującego na rodzaj doręczanego dokumentu – pozasądowego. Poniżej tego pola należy wyszczególnić dokumenty, które są przekazywane do doręczenia. Na egzemplarzu projektu wniosku w języku obcym dokumenty należy wskazać za pomocą tego języka. Jest to zasadniczo jedyny element wymagający znajomości języka obcego przy uzupełnieniu formularza wniosku o doręczenia dokumentów. Nie wydaje się konieczne korzystanie w tym zakresie z usług tłumacza przysięgłego. Z pomocą przychodzą powszechnie dostępne translatory. Sąd nie może odmówić realizacji wniosku komornika sądowego z uwagi na to, że jego zdaniem należy preferować inny sposób doręczenia. Wbrew wnioskowi płynącemu z treści rozporządzenia Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2018 r. nie zawsze będzie konieczne dołączenie tłumaczenia

doręcza dokument. Inne żądają takiej opłaty wyłącznie wtedy, gdy wnioskodawca zwraca się o wykorzystanie szczególnej formy doręczenia (np. Niemcy).

²⁰ Belgia – 165 €, Cypr – 21 €, Łotwa – 113,97 €, Litwa – 110 €, Luksemburg – 138 €, Malta – 50 €.

²¹ Niektóre państwa członkowskie dopuszczają sporządzenie wniosku w języku innym niż własny – art. 4 ust. 3 rozporządzenia nr 1393/2007.

dokumentów przeznaczonych do doręczenia adresatowi. Zgodnie z art. 8 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 1393/2007 jednostka przyjmująca informuje adresata na standardowym formularzu (zawartym w załączniku II) o możliwości odmowy przyjęcia doręczanego dokumentu w momencie doręczenia lub poprzez zwrócenie go w ciągu tygodnia do jednostki przyjmującej, jeżeli nie został on sporządzony w jednym z języków określonych poniżej ani nie dołączono do niego tłumaczenia na jeden z następujących języków:

- a) język, który adresat rozumie; lub
- b) język urzędowy państwa członkowskiego, do którego adresowane są dokumenty, lub jeżeli w tym państwie członkowskim jest kilka języków urzędowych – język urzędowy lub jeden z języków urzędowych miejsca, w którym ma nastąpić doręczenie.

W przypadku gdy jednostka przyjmująca została powiadomiona, że adresat odmówił przyjęcia dokumentu zgodnie z ust. 1, niezwłocznie zawiadamia o tym jednostkę przekazującą, przesyłając w tym celu poświadczenie określone w art. 10, i zwraca jej wniosek oraz dokumenty, które wymagają tłumaczenia. W praktyce najczęściej komornicy sądowi będą kierować korespondencję do obywateli polskich zamieszkających w innych państwach członkowskich. W takich wypadkach tłumaczenie przesyłanych dokumentów jest zbędne. Jednostka przyjmująca powinna dołączyć informację o prawie odmowy przyjęcia doręczanego dokumentu z powodu braku tłumaczenia na języki wskazane w art. 8 rozporządzenia nr 1393/2007 bez względu na to, czy wie lub podejrzewa, że adresat zna język, w którym sporządzono dokumenty. Do organu prowadzącego postępowanie należy zbadanie zasadności tej odmowy – tj. czy adresat faktycznie nie zna języka, w którym sporządzono dokumenty²². Prawo do odmowy przyjęcia dokumentu przysługuje również

²² Wyrok TS z dnia 16 września 2015 r., C-519/13, Alpha Bank Cyprus Ltd v. Dauow Si Senh I In., ZOTSiS 2015/9/I-603; postanowienie TS z dnia 28 kwietnia 2016 r., C-384/14, Alta Realitat S.L. v. Erlock Film Aps I Ulrich Thomsen, ZOTSiS 2016/4/I-316; wyrok TS z dnia 6 września 2018 r., C-21/17, Catlin Europe Se V. O.K. Trans Praha Spol. S R.O., ZOTSiSPI 2018/9/I-675.

w przypadku innych sposobów przekazywania i doręczania dokumentów sądowych (art. 8 ust. 4 i 5 rozporządzenia nr 1393/2007). W takich wypadkach obowiązek dołączenia informacji o prawie odmowy przyjęcia doręczanego dokumentu spoczywa na podmiocie kierującym korespondencją.

5. Podsumowanie

Orzeczenie Sądu Okręgowego w Olsztynie wprowadza duży stopień niepewności w odniesieniu do powszechnie stosowanego przez komorników sądowych sposobu doręczania korespondencji na obszarze Unii Europejskiej. Sąd Okręgowy w Olsztynie przedstawił rzeczowe argumenty za przyjętą interpretacją. Doręczenie nadal jest postrzegane jako akt władczy, który może być dokonywany przez dane państwo wyłącznie na własnym terytorium²³. Przepisy zezwalające na realizację doręczenia przez państwa obce nie powinny być wykładane w sposób rozszerzający. Z drugiej strony istnieją racje pragmatyczne przemawiające na korzyść wykładni przeciwnej niż prezentowana w glosowanym orzeczeniu. W niektórych przypadkach kierowanie dokumentów w trybie art. 4 rozporządzenia nr 1393/2007 za pośrednictwem sądów będzie zwiększało koszty. Jako przykład można podać wierzyciela posiadającego miejsce zamieszkania lub siedzibę w innym państwie członkowskim, które pobiera opisane opłaty. Taki wierzyciel, nawet jeśli zaistnieją problemy z uzyskaniem potwierdzenia odbioru korespondencji, potwierdzi jej otrzymanie, minimalizując w ten sposób koszty związane z postępowaniem. Również cel rozporządzenia, którym jest między innymi zapewnienie skutecznych, mniej sformalizowanych ram transgranicznej współpracy sądowej wskazywałby na prawo komorników sądowych do korzystania z bezpośredniego doręczenia pocztowego w innych krajach członkowskich. Sprawę mogłoby zamknąć umieszczenie komorników

²³ T. Demendecki, *op. cit.*

sądowych na liście jednostek przekazujących. To jednak nie wydaje się prawdopodobne wobec wyrażonego już stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości. Powodowałoby to zresztą wiele problemów praktycznych związanych z koniecznością ciągłej aktualizacji listy. Być może rozwiązaniem byłoby ujawnienie na liście jednostek przekazujących izb komorniczych i kierowanie korespondencji za ich pośrednictwem. Inną możliwością jest przecięcie dyskusji w wyniku orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Można tylko żałować, że Sąd Okręgowy w Olsztynie, zapewne świadomy kontrowersji płynących z rozstrzygnięcia, nie zdecydował się na wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zasady postępowania egzekucyjnego a standardy wykonywania zawodu komornika sądowego

Aleksandra Monarcha-Matlak
Dominika Skoczylas

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Upadek zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym

Mateusz Wiktor Golak

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Sądowe postępowanie egzekucyjne

Nowe rozwiązania prawne

redakcja naukowa
Radosław Flejszar

OSRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PREZYDENTA RADZIE KADROWEJ

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 7/2021

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przeglad
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 600 egz.

Cena: 71 zł